

Hur tänker de?

- Socialtjänstens syn på de biologiska föräldrarnas behov av stöd vid ett omhändertagande

Annika Ahlberg
Pernille Brabrand Kovac

Socialhögskolan Lunds universitet
SOPA63
Ht-09

Abstract

Title: How do they think? – The social services view on the birth parents needs of support at a custody care situation.

Authors: Annika Ahlberg, Pernille Brabrand Kovac

Supervisor: Gunilla Lindén

Assessor: Anna Angelin

According to the laws of social security, the social services shall endeavour a reunion between birth parents and the child after the child has been taken into custody. Before a reunion is possible a certain amount of changes is required by the parental roles. These changes can possibly be achieved with the support from the social services. The parents must be aware of what changes that is required from them and thereby support in these matters is received for the benefit of a reunion.

The purpose of this paper has been to investigate how the social services, based on the applied laws and specific needs for the birth parents, are handling issues concerning support to birth parents that has children in custody care.

We have been using a qualitative method and performed eight semistructured interviews of managers within the social services in the region of northwestern Skåne.

To be able to analyze our collected material we have used Bronfenbrenners ecological systems theory.

Our result shows that within the social services, there is a need for support functions to birth parents and this specific support is important to carry out a reunion.

Furthermore our results show that different municipalities always state that they support the birth parents but the lack of time is a parameter always opposing the intended support.

Key words: Birth parents, children in custody care, social services, support.

1 Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Perspektivval och avgränsningar	7
1.2.1 Perspektivval	7
1.2.2 Avgränsningar	7
1.3 Syfte.....	8
1.4 Frågeställningar	8
1.5 Begreppsdefinitioner	8
1.5.1 Barn	8
1.5.2 Familjehem	8
1.5.3 Stöd och insatser.....	9
1.5.4 Haldygnssinsats.....	9
1.5.5 Omhändertagande.....	9
1.5.6 Återförening	9
2 Metod	9
2.1 Val av metod	9
2.2 Urval.....	10
2.3 Genomförande	11
2.4 Arbetsfördelning.....	12
2.5 Bearbetning och analys av intervjumaterial	12
2.6 Resultatens tillförlitlighet	13
2.7 Etiska överväganden.....	14
3 Bakgrund	14
3.1 Föräldrastödets historia	14
3.2 Lagens anda	16
3.3 Aktuell lagstiftning kring föräldrastöd	16
3.4 Debatten kring föräldrastöd.....	18
3.5 Aktuell statistik.....	18
4 Tidigare forskning	19
4.1 Kunskapsläget	19
4.2 Tidigare forskning	20
4.2.1 Utsatt barndom – olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt och barn i samhällsvård.....	20
4.2.2 Hotade försummade övergivna – är familjehemsplacering en möjlighet för barnet?.....	21
4.2.3 Föräldrar – men ändå inte föräldrar. Om långtidsplacerade fosterbarns biologiska föräldrar.	22

4.2.4	SOU 2009:68, Förslag till Lagen om stöd och skydd för barn och unga (LBU).....	22
4.2.5	När barnet kommer hem – erfarenheter från föräldrar med samhällsvårdade barn	23
4.2.6	Svensk forskning om fosterbarnvård – en översikt.....	24
4.2.7	Svikna barn.....	25
4.2.8	Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon.....	26
5	Teoretiska utgångspunkter.....	27
5.1	Utvecklingsekologisk teori.....	28
6	Presentation av empiri	29
6.1	Presentation av respondenter	29
6.1.1	Hur ser socialtjänsten generellt på de biologiska föräldrarnas behov av stöd i samband med ett omhändertagande?.....	30
6.1.2	Vad anser socialtjänsten att de eventuella konsekvenserna kan bli då man inom socialtjänsten stödjer respektive inte stödjer de biologiska föräldrarna?.....	34
6.1.3	Vad har man inom socialtjänsten för visioner i frågan kring stödet till de biologiska föräldrarna?	37
7	Analys	39
7.1	Analys utifrån frågeställning 1	39
7.2	Analys utifrån frågeställning 2	40
7.3	Analys utifrån frågeställning 3	41
7.4	Sammanfattning av analys.....	43
8	Avslutande diskussion	43
	Referenslista	46
	BILAGA 1	48
	BILAGA 2	50

Förord

Inledningsvis vill vi börja med att tacka våra respondenter för deras medverkan i uppsatsen, då det utan deras insats inte hade varit möjligt att genomföra arbetet. Det har varit intressant att ta del av deras syn på vårt valda uppsatsämne. Vi vill även tacka vår handledare för alla goda råd och adekvat vägledning under arbetets gång.

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Under vår praktiktid på socialförvaltningen i Helsingborg kom vi i kontakt med en socialsekreterare som arbetade med ett projekt vars uppgift var att stödja föräldrar till barn som blivit omhändertagna. Vårt intresse väcktes kring frågan föräldrastöd och vi började fundera över vikten av stöd och hur detta stöd på olika sätt kan påverka både föräldrar och barn i deras framtida relation, inte minst i frågan som gäller barnets möjligheter till återförening med sina föräldrar, som enligt Socialtjänstlagen alltid ska eftersträvas (SoL 2001:453). På grund av att återförening alltid skall eftersträvas kommer Socialtjänstlagen att ligga som en underton under hela arbetets gång då stödet till föräldrarna syftar mot återförening. Vi vet att alla kommuner arbetar utifrån Socialtjänstlagen och att man eftersträvar rättssäkerhet men kommunerna kan vara organiserade på olika sätt och stödet kan utifrån detta se olika ut. Att Socialtjänstlagen är en ramlag tänker vi också ger de olika kommunerna möjligheter till olika tolkningar. Även det faktum att kommunerna själv ansvarar för sin egen budget och har sina egna ekonomiska förutsättningar och resurser tänker vi kan vara något som kan påverka socialförvaltningarnas prioriteringar och beslut när det gäller föräldrastöd. Vi började fundera på vad det finns för stöd till föräldrar vars barn blivit omhändertaget och hur socialtjänsten i de olika kommunerna resonerade kring föräldrastöd. Vi tänkte oss att just resonemanget var det som låg till grund för det arbete eller arbetssätt man valde att utgå ifrån.

I Sverige finns det cirka 1,9 miljoner barn och Socialstyrelsens statistik (2008) visade att drygt 22 700 barn vistades i någon form av heldygninsats under året. Av dessa var cirka 6 600 barn nytillkomna vilket betyder att de inte har mottagit heldygninsats de senaste fem åren. Barn kan omhändertas dels utifrån Socialtjänstlagen (2001:453), på frivillig väg utifrån medgivande till insats och dels utifrån Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, då ej medgivande till insats ges.

Killén (2003) beskriver att många av de föräldrar som brister i omvårdnaden av sina barn har själva inte fått sina grundläggande behov så som till exempel trygghet, kärlek, omsorg och kontinuitet tillgodosedda under sin barndom. Ju fler brister under föräldrarnas uppväxt desto sämre fungerar de själva som föräldrar. Många studier kring barn och föräldrar pekar på hur viktig anknytningen mellan barn och föräldrar är. Men Killén (2003) beskriver också vikten

av att inte enbart fokusera på samspelet mellan föräldrar och barn utan att även se på andra möjliga orsaker till att relationen mellan förälder och barn inte fungerar och utifrån detta sätta in stödresurser. Killén (2009) skriver också om attityder och obearbetade problem hos föräldrarna som riskerar att föras vidare från generation till generation om inga stödinsatser erbjuds.

1.2 Perspektivval och avgränsningar

1.2.1 Perspektivval

Vi har valt att med hjälp av Bronfenbrenners utvecklingsekologisk teori analysera vårt insamlade material. Denna teori betonar vikten av sammanhang, samspel och interaktion med omgivningen när det gäller att möjliggöra en mänsklig utveckling. I teorin använder sig Bronfenbrenner av fyra olika analysnivåer som omsluter varandra likt ryska dockor (Andersson, 2002).

Vi tänker oss att vi utifrån utvecklingsekologiskt perspektiv ser på socialtjänstens resonemang och möjligheterna för de biologiska föräldrarna att med hjälp av socialtjänsten stöd, utvecklas som föräldrar. Denna utveckling kanske leder till att föräldern så småningom kan återförenas med sitt barn eller om en återförening inte är möjlig åtminstone upprätthålla en god kontakt med barnet.

Vi har valt att intervjua chefer då vi tänker oss att stödet kan ges inom olika verksamheter på socialförvaltningen och att chefen ansvarar över dessa verksamheter och har kunskapen om vad dessa har att erbjuda.

1.2.2 Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa vår undersökning så till vida att vi vill intervjua chefer inom socialtjänsten i olika kommuner då de har ett övergripande ansvar för socialtjänstens stödinsatser. Vi skulle kunna valt att intervjua socialsekreterare som arbetar praktiskt med stödinsatserna till de biologiska föräldrarna, men vi tänker att dessa inte med säkerhet har en övergripande kunskap om vad socialtjänsten i stort har för stödinsatser. En ytterligare avgränsning har varit att vi valt att undersöka socialtjänsten i nordvästra Skåne och inte i Sverige i stort. Kommunerna vi valt ligger nära varandra och arbetar kanske utifrån liknande förutsättningar gällande till exempel tillgång till familjehem, behandlingshem och geografiska

förutsättningar för olika åtgärder. Kanske hade vi fått andra svar på våra frågor om vi haft respondenter verksamma i kommuner med större geografisk spridning.

Vi har även valt att inte skilja på omhändertaganden utifrån Socialtjänstlagen (2001:453), förkortning SoL på frivillig väg utifrån medgivande till insats eller utifrån lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortning LVU då ej medgivande till insats ges. Enligt LVU kan omhändertagandet ske både utifrån miljö och utifrån beteendefall. Anledningen till att vi har valt att inte skilja på om barnet är omhändertaget utifrån SoL eller LVU är att vi tänker oss att barnets vidare kontakt med de biologiska föräldrarna efter en placering, i de flesta fall är viktigt för både barnet och de biologiska föräldrarna.

1.3 Syfte

Syftet är att undersöka hur socialtjänsten, utifrån de biologiska föräldrarnas behov och aktuell lagstiftning, resonerar i frågan gällande stöd till föräldrar vars barn har blivit omhändertagna.

1.4 Frågeställningar

- Hur ser socialtjänsten generellt på de biologiska föräldrarnas behov av stöd i samband med ett omhändertagande?
- Vad anser socialtjänsten att de eventuella konsekvenserna kan bli då man inom socialtjänsten stödjer/inte stödjer de biologiska föräldrarna?
- Vad har man inom socialtjänsten för visioner i frågan kring stödet till de biologiska föräldrarna?

1.5 Begreppsdefinitioner

1.5.1 Barn

Vi har i uppsatsen valt att definiera barn som: barn och unga under 18 år och vid 3 § LVU upp till 20 år.

1.5.2 Familjehem

”Enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. *Kommentar:* boende i familjehem kan ges som bistånd med stöd av SoL. Familjehem används också för vård som beslutats med stöd av LVU.” (Socialstyrelsen, Barn och unga – insatser år 2008, s 18).

1.5.3 Stöd och insatser

Vi har i uppsatsen valt att jämställa stöd med insatser.

”Handling som är inriktad på (visst) resultat.

Kommentar: De insatser som ges enligt LVU föregås alltid av individuell behovsprövning. I SoL är insatserna strukturellt, generellt eller individuellt inriktade. De individuellt inriktade insatserna är alltid individuellt behovsprövade.” (Socialstyrelsen, Barn och unga – insatser år 2008, s 19).

1.5.4 Helydgninsats

”Avser insats med placering. Vård med placering enligt SoL, omedelbart omhändertagande enligt LVU eller vård med placering enligt LVU.” (Socialstyrelsen, Barn och unga – insatser år 2008, s 18).

1.5.5 Omhändertagande

Vi har i uppsatsen valt att definiera omhändertagande som: barnet placeras utanför det egna hemmet under socialnämndens ansvar. Ett omhändertagande kan göras på frivillig väg utifrån SoL eller med tvång utifrån LVU.

1.5.6 Återförening

Vi har i uppsatsen valt att definiera återförening som: det omhändertagna barnet flyttar hem till de biologiska föräldrarna.

2 Metod

2.1 Val av metod

Vi anser att kvalitativ metod är passande för vår undersökning då vi inte bara vill undersöka om det finns stöd till de biologiska föräldrarna utan vi är intresserade av att höra hur man resonerar kring stödet till de biologiska föräldrarna i de olika kommunerna. Därför tänker vi oss att kvalitativa intervjuer ger cheferna en möjlighet att mera ingående framföra sin kommuns förhållningssätt och policy kring stödet till de biologiska föräldrarna. Trost (2005) beskriver att när man i sin undersökning är intresserad av att höra och förstå människors resonemang är den mest lämpliga metod att använda kvalitativ metod.

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer vid insamlingen av vår empiri då vi anser att vi utifrån dessa bäst får fram respondenternas resonemang kring stödet till de biologiska föräldrarna. May (2001) beskriver att semistrukturerade intervjuer är effektiva att använda då man är intresserad av respondenternas resonemang. Man kan som intervjuare utveckla och fördjupa respondentens svar genom att föra en dialog som kan liknas vid ett samtal. Vidare möjliggör denna intervjuform att respondenten kan svara med sina egna termer. En faktor Asper (2007) påpekar är problemet kring att den som intervjuar ställer frågor som utgår ifrån intervjuarens kunskaper kring intervjuämnet, just vid intervjutillfället. Därför måste intervjuaren utifrån svaret på frågorna gradvis kunna ges möjlighet att öka på sina kunskaper. Ytterligare ett problem är att tolkning av respondentens svar endast kan göras utifrån intervjuarens förkunskaper (ibid, 2007). Vid varje intervjutillfälle har vi tillgodogjort oss nya kunskaper utifrån respondentens svar. Dessa kunskaper har vi sedan kunnat använda oss av då vi har tolkat och analyserat vår empiri.

I vår intervjuguide (se bilaga 1) har vi utformat specifika frågor som gav respondenten stor frihet att fördjupa sina svar. Vi menar att denna metods förtjänster är att man ger respondenten möjlighet att delta mera aktivt, men främst att respondenten får möjlighet att fördjupa både kommunens och sina egna resonemang.

Nackdelen med kvalitativa intervjuer kan vara svårigheter med att analysera insamlad data(Levin, 2008). Då vi skulle bearbeta och analysera vårt insamlade material upptäckte vi just det som Levin beskriver, att även om respondenternas resonemang är ganska lika har de uttryckt sig på olika sätt och det har därför varit mycket tidskrävande och svårt att koda och sammanställa våra data.

2.2 Urval

Urvalsgruppen i vår undersökning består av åtta respondenter som alla har en chefsposition inom socialtjänsten i olika kommuner i nordvästra Skåne. Deras titlar är olika beroende på att

kommunernas organisationer är olika uppbyggda. Detta utifrån att socialtjänstlagen är en ramlag och att kommunerna i dessa frågor är självbestämmande. Vi har intervjuat förvaltningschefer, socialchefer, IFO-chefer (individ, familj och omsorgs chef) och områdeschefer. Vi har haft som ambition att komma i kontakt med respondenter på likvärdig chefsnivå. Vi tänker oss att cheferna är de som har den bästa kännedomen om vad deras organisation har att erbjuda och därför är tillförlitliga inträdespunkter till vårt undersökningsområde. Aspens (2007) beskriver vikten av att hitta en inträdespunkt till fältet man vill undersöka. Utifrån denna inträdespunkt kan man sedan börja undersöka fältet.

Socialtjänsten lyder under Socialtjänstlagen, som är en ramlag. Det är därför fritt för varje kommun att tolka lagen och bedöma vilka stödinsatser som ska finnas. Med anledning av detta har vi valt att undersöka flera kommuner men vi har också valt flera kommuner för att få en mera generell bild av hur man inom Socialtjänsten resonerar kring stödet/insatser till de biologiska föräldrarna. Vi anser att vi har gjort ett strategiskt urval då vi har valt chefer från olika kommuner som respondenter. Ett strategiskt urval innebär att urvalet är planerat och reflekterat (Jacobsson & Meeuwisse, 2008).

2.3 Genomförande

Vi kontaktade våra respondenter per telefon och frågade om de ville delta i en intervju. Vi fick dock konstaterat att det är svårt att komma i kontakt med möjliga respondenter via telefon då de oftast inte var anträffbara. De respondenter som tackade ja till att medverka var dem vi kom i kontakt med. Vi berättade för respondenterna om uppsatsens syfte och varför vi ville intervjua chefer.

Innan vi genomförde intervjuerna skickade vi ut ett informationsbrev (se bilaga 2) till respondenterna. I informationsbrevet beskrev vi syftet med uppsatsen, att respondenten kom att vara anonym och att vi med godkännande från respondenten önskade få banda intervjun. Vidare innehöll brevet information om våra egna och vår handledares kontaktuppgifter.

Alla intervjuerna genomfördes och spelades in på respondenternas kontor. Det faktum att vi spelade in intervjun verkade inte störa respondenterna. Vi valde att båda två närvara vid intervjuerna då en av oss var intervjuledare och den andra förhöll sig mera passiv och tillsåg att alla frågorna ställdes. Sedan växlade vi roller så vi båda två genomförde fyra intervjuer vars med rollen som intervjuledare.

Vid transkriberingen har den som agerat intervjuledare transkriberat intervjun. Trost (2005) beskriver att då man skall intervjua respondenter som innehar en position som representerar

en organisation eller verksamhet kan det vara en fördel att vara två intervjuare. Det kan dels vara en fördel då det kan verka artigare att vara två intervjuare och dels kan det vara en fördel då intervjuarna kan komplettera varandra.

Maktobalansen är en faktor som Aspens (2007) menar att man ska tänka på då man intervjuar. Oftast är det så att intervjuaren styr mera än respondenten. Detta är svårt att undvika men forskaren kan åtminstone vara medveten om detta och istället försöka låta respondenten få inflytande över samtalet. Vi anser att vi genom att välja semistrukturerade intervjuer har gett respondenterna möjlighet att få en del inflytande över intervjun då de har haft möjlighet att fördjupa och utveckla sina svar.

Materialinsamlingen har varit en tidskrävande process då vi med genomförande av intervju och transkribering sammanlagt har använt cirka femton timmar per intervju.

2.4 Arbetsfördelning

Vi har båda deltagit vid alla åtta intervjuerna och har båda genomfört och transkriberat fyra intervjuer vars. Problemformulering, syfte och frågeställningar har vi gemensamt arbetat fram. Vidare har vi valt att fördela arbetsuppgifterna således att kapitlet bakgrund och teoretiska utgångspunkter har varit Annikas uppgift medan Pernilles uppgift har varit metodkapitlet. När det gäller litteraturen till kapitlet tidigare forskning har vi båda sökt litteratur och sedan fördelat den mellan oss och var för sig läst det vi ansåg relevant. Därefter har vi beskrivit litteraturen för varandra, så att vi båda har varit insatta i litteraturen vi använt. Kapitlet empiri, analys och avslutande diskussion arbetade vi fram gemensamt. Vi valde att inte fördela dessa kapitel mellan oss då vi ansåg att bearbetning av empiri och analys var så viktiga delar att de krävde att vi båda två var aktiva i denna arbetsprocess. Vi har haft en fortlöpande öppen dialog under arbetets gång och denna dialog har lett fram till nya synsätt och infallsvinklar som vi sedan har haft användning av i uppsatsens olika delar.

2.5 Bearbetning och analys av intervjumaterial

Vi valde att efter vår första intervju börja transkribera och analysera vår empiri och därefter ha en fortlöpande analys av empirin under tiden vi intervjuade. Denna idé fick vi från Aspens (2007) där det beskrivs att arbetet med att samla in material och analysarbetet inte skall vara skiljt från varandra utan tvärtom skall göras parallellt.

Vi har i vår bearbetning av vårt insamlade material kodat genom att använda oss av marginalmetoden. Marginalmetoden anses användbar för uppsatser och mindre projekt. I

denna metod utgår man från ett kodschema där olika koder representeras av olika färger som markeras i marginalen på intervjumaterialet(*ibid*, 2007). Koder är ett sätt att gruppera in likvärdig empiri. Man grupperar in empirins innehåll i olika teman. Dessa teman motsvarar en kod. Under dessa koder sorterar man in det samlade materialet(*ibid*, 2007).

Vi grupperade och kodade vår empiri utifrån fem olika teman, sedan fördelade vi vår kodade empiri under våra frågeställningar. Med utgångspunkt från frågeställningarna har vi sedan analyserat vår empiri utifrån utvecklingsekologisk teori och tidigare forskning. Våra teman är: 1. Behov av stöd; 2. Konsekvenser då stöd ges/ inte ges; 3. Socialtjänstlagen; 4. Dilemman; 5. Visioner.

2.6 Resultatens tillförlitlighet

I vår undersökning var vi intresserade av socialtjänstens resonemang kring stödet till biologiska föräldrar vars barn blivit omhändertagna. Vi anser att vi har fått en bra bild av hur man inom socialtjänsten resonerar kring stödet till de biologiska föräldrarna.

Frågorna ställdes inte i exakt samma ordning vid varje intervjutillfälle och vi tänker att detta möjligen kan ha påverkat respondenternas svar, då respondentens tolkning av frågan utifrån frågans sammanhang har betydelse för respondentens resonemang.

Vi utformade våra frågor utifrån tanken att respondenten skulle få möjlighet att delge oss sitt resonemang, då det var resonemanget vi var intresserade av att få ta del av.

Respondenterna i vår undersökning är alla chefer på ungefär samma nivå och de representerar alla olika kommuner. Det kan finnas en risk för att det har skett en viss försköning av kommunernas insatser till de biologiska föräldrarna då vi inte studerat enskilda ärenden utan respondenterna gav svar på hur deras socialtjänst resonerar rent allmänt. Samtidigt kan vi konstatera att alla våra respondenter har varit öppenhjärtliga i sina intervjuer och pekat på både för och nackdelar kring arbetet i frågan om stöd till de biologiska föräldrarna.

En annan aspekt är att respondenterna inte själv arbetar med stödet till de biologiska föräldrarna. Det kan vara så att respondenterna inte är i så nära kontakt med ärenden att de med exakthet kan säga hur tillvägagångssättet med stödet till de biologiska föräldrarna ser ut. Med detta i åtanke kan vi inte med säkerhet säga att vårt resultat har hög reliabilitet och validitet (*jfr*. May, 2001). Då det är respondenternas resonemang vi har undersökt och dessa kan ändras över tid att det inte är säkert att man vid ett annat intervju tillfälle skulle få fram samma svar.

Vi har under arbetets gång försökt att inte låta vår förförståelse dominera och även försökt förhålla oss objektivt till ämnet. Samtidigt kan man inte bortse från att det är vårt subjektiva intresse för ämnet som lett oss fram till vår forskningsfråga och att våra värderingar troligen har funnits med under arbetets gång.

2.7 Etiska överväganden

Vi har i vår C-uppsats utgått från forskningsetiska riktlinjer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning som Vetenskapsrådet i Sverige har sammanställt. Dessa fyra riktlinjer är samtyckekravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Riktlinjerna innebär i stora drag att man skall informera medverkande om att det är frivilligt att delta i undersökningen, att man skall informeras om syftet med undersökningen, att man skall säkerställa att respondenternas personuppgifter hanteras konfidentiellt och att uppgifterna bara används till forskningen (Vetenskapsrådet 091211).

I överensstämmelse med samtyckekravet och informationskravet informerades alla våra respondenter redan vid den första telefonkontakten om uppsatsens syfte och respondenterna valde att delta i undersökningen. Enligt konfidentialitetskravet informerade vi respondenterna om att deras eget namn och deras kommuns namn anonymiserades i uppsatsen och att de inspelade och transkriberade intervjuerna förstördes efter avslutad bearbetning.

I problemformuleringen beskrev vi att vi båda hade vår praktikperiod på en socialförvaltning och att det var under denna tid frågorna kring stöd till biologiska föräldrar vars barn blivit omhändertagna väcktes till liv. Vi båda tyckte att ett sådant stöd skulle vara självklart då målet med ett omhändertagande är att barnet skall återvända till biologfamiljen eller om detta inte är möjligt upprätthålla ett umgänge eller en kontakt. I våra första tankeprocesser kring uppsatsens ämne funderade vi på att intervjua föräldrarna till omhändertagna barn men enades om att det skulle vara etiskt problematiskt. Detta på grund av det är en mycket känslig fråga för föräldrarna och att den som "forskar" bör överväga om man verkligen skall öppna upp för ett sådant trauma. Därför valde vi istället att intervjua chefer inom socialtjänsten då dessa inte är direkt personligt involverade utan har kontakt med dessa frågor via sitt yrke.

3 Bakgrund

3.1 Föräldrastödets historia

Historiskt sett så kan man säga att intresset för barn och barns fostran väcktes i Sverige i slutet av 1800-talet och början på 1900-talet. En barnavårdslagstiftning skapades 1902 utifrån att man hade börjat uppmärksamma barns svåra levnadsförhållanden. Att många barn hade det svårt hade sin förklaring i bland annat industrialiseringen, vilken ledde till den stora inflyttningen till städerna ifrån småbyarna, och med den fattiga industriarbetarklassen som följd. Även de kvinnor som var ogifta och hade barn och de barn som levde i fosterhem eller fattiggårdar hade det svårt, och sågs inte med blida ögon av samhällets övriga invånare. Men upplysningstidens utvecklingstänkande började sprida sig och man började se på barn och barndomen på ett annat sätt än tidigare. Nu ville man särskilja barndomen från vuxenlivet. Barn skulle få leka och slippa arbeta. Ett nytt bättre samhälle skulle växa fram utifrån barnens goda fostran och undervisning(Andersson, 2007).

1906 höll Centralförbundet för Socialt Arbete (CSA) en kongress. Där diskuterade man bland annat föräldraskapet och vikten av goda hem. Man började nu se dessa frågor som ett samhällsuppdrag och en offentlig angelägenhet(ibid, 2007).

1924 kom Lagen om samhällets barnavård. Den skapades för att fånga upp brister som fanns i de tidigare lagstiftningarna. Formen och grunddragen i 1924 års barnavårdslag är de som ligger tillgrund för 1960 års barnavårdslag, men är även grunden för den nutidiga barnavården (ibid, 2007).

Socialtjänstens syn på vikten av kontakt mellan biologföräldrarna och de placerade barnen under placeringstiden, är något som förändrats de senaste trettio åren. I början av 70-talet kunde föräldrar till barn som placerats av Stockholms barnavårdsnämnd få möjlighet att besöka sina barn endast två gånger per år. I dag ser både forskare, professionella och lagstiftare positivt på kontakten mellan ursprungsföräldrarna och det placerade barnet under den pågående placeringstiden (Vinnerljung, 1996).

I de nordiska länderna har staten en stark ställning vilket kan innebära begränsningar för medborgar- och brukarinflytandet. När det gäller till exempel omhändertagna barn så sägs det att Sverige står för flest antal omhändertagna barn i världen. Den statliga politiken skapar antaganden kring de sociala problemen genom till exempel lagar och offentliga utredningar om hur problemen ska lösas på bästa sätt. Till sin hjälp har beslutsfattarna experter och praktiker som är tjänstemän och anställda antingen av staten eller kommunen som fungerar som stöd för politikerna och beslutsfattarna. Men eftersom det finns ett kommunalt självstyre kan kommunerna hantera de sociala problemen på olika sätt (Meeuwisse & Swärd 2002).

3.2 Lagens anda

Återföreningsprincipen, närhetsprincipen och anhörigprincipen är tre principer som alltid skall övervägas då ett barn placeras utanför det biologiska hemmet. I alla principerna talar man om vikten av att kontakten med ursprunget skall eftersträvas (SOU 2009:68). Vi har valt att belysa dessa principer då vi anser att de är relevanta för uppsatsen då de beskriver andan som skall finnas vid ett omhändertagande och då man stöttar de biologiska föräldrarna.

I den Svenska lagstiftningen har det sedan länge diskuterats strävan att återföreina föräldrar och barn. Återföreningsprincipen innebär att vård av barnet utanför dess hem ska ses som en del av behandlingen och möjliggöra för barn och föräldrarna att återknyta kontakten. Även i Europadomstolens rättspraxis finns utarbetade principer utifrån relationer gällande föräldrar och barn som ses som en viktig del av familjelivet. Denna relation får ej riskeras vid en placering utanför det biologiska hemmet. Återföreningstanken skall ligga till grund för sociala myndigheters insatser oberoende av placeringens längd. Ett undantag från återföreningsprincipen är då socialnämnden har en skyldighet att ta ställning till om det kan vara aktuellt med en vårdnadsöverflyttning då barnet har vistats i familjehemmet i mer än tre år (SOU 2009:68).

Närhetsprincipen kan liknas vid återföreningsprincipen då den strävar mot liknande mål. Det som skiljer är att närhetsprincipens syfte är att barnet skall bibehålla kontakten med ursprunget. Barnet skall i så lång utsträckning som möjligt placeras så nära sin ursprungliga miljö det går (SOU 2009:68).

Anhörigprincipen innebär att vid en placering av ett barn skall socialnämnden först och främst överväga möjligheterna för att någon anhörig eller övrig närstående ha möjlighet att ta hand om barnet. Dock skall nämnden vid denna prövning alltid utgå från barnets bästa (SOU 2009:68).

3.3 Aktuell lagstiftning kring föräldrastöd

1980 kom socialtjänstlagen (SFS 1980:620). Denna lag är den lag som i omarbetad form (SFS 2001:453) används idag. Lagen är en ramlag som inte ger detaljanvisningar och med en helhetssyn som bygger på solidaritet och demokratins grunder (Andersson, 2007). Barn kan omhändertas på frivillig väg utifrån medgivande till insats utifrån Socialtjänstlagen (2001:453), förkortning SoL (Nordström & Thunved 2008).

Då problem inte kan lösas på frivillig väg med samtycke utan då det istället blir tal om tvångsingripande finns även den kompletterande Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (Andersson, 2007).

Socialtjänstlagen (SoL)

” 6 kap. Vård i familjehem och i hem för vård eller boende *Allmänna bestämmelser om vård utan för det egna hemmet*

1§ Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Socialnämnden ansvara för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.” Socialtjänstlagen (2001:453)

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

”14 § Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal skall utövas, eller

2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Lag (2003:406).” Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

”Socialnämnden bör vid vårdens genomförande så långt det är möjligt samarbeta med föräldrarna och medverka till att kontakterna mellan föräldrarna och den unge upprätthålls. En nära och god kontakt mellan föräldrarna och barnet under vårdtiden är oftast en viktig förutsättning för att barnet skall kunna utvecklas väl i

familjehemmet och på sikt kunna återförenas med sina föräldrar.”(Nordström & Thunved 2008)

I den aktuella lagen är det alltså socialnämndens ansvar att tillse att barnets kontakt med föräldrarna bibehålls och att man strävar efter återförening mellan barn och föräldrar. Detta oavsett om barnet har blivit omhändertaget utifrån SoL eller LVU.

3.4 Debatten kring föräldrastöd

Killén (2009) menar att man mer och mer professionaliserat föräldrarollen och gjort det alltmera svårt för föräldrar att leva upp till de av samhället förväntade kraven på föräldrarollen. För att ett föräldraskap ska vara ”tillräckligt bra” ska både den fysiska och känslomässiga omsorgen på ett bra sätt relateras till barnets behov och inte utifrån den vuxnes behov. För att klara av att vara en ”tillräckligt bra” förälder måste vi ha resurser att klara av en del påfrestningar. Om vi befinner oss i en livssituation med stora påfrestningar så som till exempel oöverstigliga ekonomiska problem, våld och konflikter i familjen, psykiska problem eller missbruksproblem kan det vara väldigt svårt att vara en ”tillräckligt bra” förälder. Om vi därtill lägger de grundläggande sociala färdigheter som behövs för att kunna hitta lösningen på de problem som uppstått, samtidigt som vi vet att alla föräldrar inte har dessa färdigheter, kan man förstå att det i sådana situationer uppstår stora svårigheter för föräldrarna. Då föräldrarnas livssituation är svårhanterad och krävande kan de ha svårt att se och tolka barnets behov. Då man studerar problem gällande föräldrarollen bör man inte enbart fokusera på samspelet mellan förälder och barn utan även se på andra psykosociala belastningar som anledningar till problemen i familjerelationerna. För att kunna hjälpa föräldrar i deras föräldraroll så att de blir ”tillräckligt bra” krävs det att man anpassar metoder utifrån de individuella behov man ser hos barn och föräldrar. Det finns inte enbart en modell som lösning på problemen (Killén, 2009).

3.5 Aktuell statistik

Som tidigare nämnts uppgick antalet barn i Sverige i slutet av 2008 till 1,9 miljoner vilket är cirka en femtedel av Sveriges befolkning. (Statistiska Centralbyrån, 2009) Socialstyrelsens statistik (2008) visar att cirka 22 700 barn vistades i någon form av heldygninsats under året. Av dessa 22 700 påbörjade cirka 9 300 heldygninsats enligt SoL eller LVU. Cirka 6 600 barn var nytillkomna, vilket betyder att de inte hade mottagit heldygninsats de senaste fem åren. I

början av november månad 2008 hade ungefär 15 800 barn heldygninsats. Av dessa 15 800 hade cirka 10 800 vård enligt SOL, 4 800 enligt LVU och ungefär 200 barn omhändertogs omedelbart enligt LVU.

Antalet heldygninsatser med vård enligt SoL har ökat med 30 procent sedan år 2002. I perioden 2002 till 2008 är heldygninsats enligt SoL, den vårdinsats som har ökat mest om man ser till andelen barn i befolkningen med påbörjat insats. I november 2008 var den mest vanliga placeringsformen familjehem. Av de SoL-placerade var 75 procent i familjehem och av de LVU-placerade var 66 procent familjehemsplacerade. Familjehemsplaceringar var något vanligare bland flickor än pojkar. Pojkarna var i något större utsträckning placerade på HVB-hem.

4 Tidigare forskning

4.1 Kunskapsläget

I vårt resonemang kring vad vi valde att inhämta kunskap om tänkte vi oss att vi skulle studera hur de biologiska föräldrarnas behov av stöd ser ut både under och efter att barnet omhändertagits. Då detta är ett ganska omfattande område har vi valt att undersöka vårt uppsatsämne ganska generellt. För att få fram litteratur kring vårt ämne har vi först sökt i LIBRIS med sökorden, fosterföräldrar*, fosterhem* och författar namnet Bo Vinnerljung som vi vet har forskat om fosterhemsplacerade barn. Dessa sökningar ledde bland annat fram till titeln *Föräldrar – men inte föräldrar: om långtidsplacerade fosterbarns biologiska föräldrar* av Annemi Skerfving (1993) och flera titlar av Bo Vinnerljung och vi valde *Svensk forskning om fosterbarnsvård – En översikt* (1996). I boken av A. Skerfving som vi valde att använda har vi även hittat användbara hänvisningar till Bengt Börjeson och Hans Håkansson (1990). I alla ovannämnda böcker har det funnit hänvisningar till många andra böcker och vi har försökt att välja ut den litteratur som är mest relevant för vår uppsats. Vidare sökte vi på Internet efter publikationer skrivna av Gunvor Andersson och hittade *Utsatt barndom – olika vuxenliv* (2008). I samband med sökningen på Internet hittade vi Kari Killéns (2003 och 2009) böcker. Vi hittade även en artikel i tidningen Socionomen, nr 6, 2009 som var användbar för oss. Artikeln heter *Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon* och är skriven Tommy Lundström och Marie Sallnäs.

Vi kom ganska snart underfund med att det finns väldigt mycket tidigare forskning om problematiken kring barn som omhändertagits. För att få ett vidare perspektiv att

problematisera och analysera vårt uppsatsämne utifrån, har vi valt att låta kapitlet tidigare forskning ta förhållandevis stort utrymme i uppsatsen.

I SOU (2009:68) står det att barnavårdsforskning är omfattande, men att forskningen på området är mera bred än kumulativ. I de böcker som vi har tagit del av är det barnens behov och mående som är i fokus och inte föräldrarnas. Det har dock i de olika resultaten funnits delar som fokuserar på föräldrarnas behov.

4.2 Tidigare forskning

4.2.1 Utsatt barndom – olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt och barn i samhällsvård

Utsatt barndom – olika vuxenliv (2008) är en uppföljningsstudie av Gunvor Anderssons avhandling *Små barn på barnhem* (1984). Forskningsprojektet handlar om 26 barn mellan 0-4 år som placerades på barnhem under 1980- talet. Barnhemmets inriktning var att hålla en nära kontakt med de biologiska föräldrarna. Hon gjorde de första uppföljningsstudierna på barnen tre och nio månader efter barnen lämnade barnhemmet och ytterligare fem gånger från barnen var fem till de var tjugofem år gamla. Syftet med studiet är att undersöka hur det har gått för dessa barn senare i livet. Andersson har i sin bok kommit fram till många andra resultat än de vi har belyst.

Resultaten visar bland annat att i de fall då föräldrarna hade lite kontakt med barnet då det vistades på barnhemmet blev kontakten ännu mindre med tiden och att dessa barn oftast placerades i familjehem. De biologiska föräldrarna som hade en nära kontakt med barnet under tiden barnet var på barnhemmet var de som hade en positiv inställning till placeringen.

I åtta av elva fall då barnet flyttade hem till de biologiska föräldrarna hade föräldrarnas psykosociala situation förbättrats. Förändringen var ett resultat av barnets vistelse på barnhemmet men också ett resultat av att familjen hade mottagit mycket stöd och kontrollerande insatser och hade en regelbunden kontakt med socialsekreteraren.

En annan sak som hade betydelse för om barnet kunde flytta hem igen var hur socialsekreteraren som var handläggare av ärendet bedömde hur missförhållanden och föräldrarnas förmåga till förändring såg ut. Vidare hade det betydelse hur socialsekreteraren bedömde om de biologiska föräldrarna var samarbetsvilliga eller ej.

I de fall då barnet skulle placeras i familjehem försämrades föräldrarnas situation vid placeringen eller efter själva placeringen. Missbruket ökade och den totala livssituationen försämrades.

Andersson beskriver att då barnen ofta blir utelämnade till sig själv när de flyttar hem till föräldrarna igen borde det finnas ett organiserat stöd efter barnets hemkomst.

4.2.2 Hotade försummade övergivna – är familjehemsplacering en möjlighet för barnet?

Bengt Börjeson och Hans Håkansson (1990) har skrivit denna slutrapport som är en del av Barn i Kris-projektet. Under två år studerade man och följde upp 89 barn mellan 0 och 15 år som placerades i familjehem och barn som blivit omhändertagna. Börjeson och Håkanssons del av Barn i Kris-projektet var att undersöka handläggningen av omhändertagandet och placeringen av barnen.

Börjeson och Håkansson beskriver att då barnet omhändertas så händer ”ingenting”. Alltså det händer ingenting i de biologiska föräldrarnas liv. Föräldrarna har svårt för att se någon positiv eller negativ förändring efter barnet har placerats och att föräldrarnas negativa livssituation bekräftas av den oförändrade situationen. Det att ”inget händer” borde vara en signal till socialarbetaren att något måste göras. Författarna menar att när det inte inträffar ett krisförlopp för föräldrarna i samband med att barnet omhändertas är det ett tecken på att det pågår en inre kris som socialarbetaren inte är observant på.

Deras resultat visade bland annat att socialt arbete med hög kvalitet ökar sannolikheten för att de biologiska föräldrarna skall bevara kontakten med barnet. Insatserna är positiva för föräldrarna genom att de får hjälp med att upprätthålla en bra kontakt med barnet.

Vidare visade resultaten att det fanns ett samband mellan socialarbetarens bedömning av placeringens varaktighet och föräldrarnas situation. Detta samband har att göra med socialarbetarens bedömning av föräldrarnas förmåga till förändring och hur länge insatsen skall pågå. Om bedömningen är att insatsen skall pågå i kort tid är det för att socialarbetaren anser att föräldrarna kan förändras.

Vidare fann Börjeson och Håkansson att en vällfungerande kontakt mellan föräldrar och barn under placeringstiden var det som blev resultatet av det sociala arbetet. De fann också att föräldrarnas situation oftast var oförändrat eller försämrade jämfört med två år tidigare.

Författarna skriver att många föräldrar som är sårade och plågade och är i behov av insatser bara går till socialtjänsten då de behöver socialbidrag eller blir kallade till möte på grund av brister eller svagheter som till exempel ett pågående missbruk. Socialarbetaren erbjuder föräldrarna stöd som de inte ”tar emot” och föräldrarna har därför bara ”sig själv att skylla på” och socialarbetaren går vidare med nästa ärende.

4.2.3 Föräldrar – men ändå inte föräldrar. Om långtidsplacerade fosterbarns biologiska föräldrar.

Annemi Skerfving (1993) har skrivit denna bok i syftet att undersöka hur livet ser ut för 24 biologiska föräldrar cirka tio år efter deras barn har blivit placerade i familjehem. Hon ställer frågor om bland annat: om föräldrarna har fått hjälp med att lösa de problem som var orsaken till omhändertagandet, har de fått hjälp under och efter omhändertagandet, hur deras sociala situation ser ut och hur föräldrarnas kontakt med barnen ser ut.

Skerfving resultat visar att det bara är några enstaka av föräldrarna som har förvärvsarbete. Majoriteten av föräldrarna mottar sjukpension, socialbidrag eller sjukbidrag. Föräldrar med missbruksproblematik skiljer sig från de andra grupperna på så sätt att de har ett mera kringflackande liv och är ofta bostadslösa och några få bor hos sin partner. De flesta av föräldrarna lever ensamma eller har en partner som också har ett problematiskt liv. Många av föräldrarna har kontakt med sina barn men kontakten varierar i täthet och kvalitet. I de fall då barnet är placerad hos släktingar har föräldrarna en tätare kontakt med barnen.

Resultaten visar också att det bara är ett fåtal föräldrar som har mottagit krisbearbetning i samband med omhändertagandet. Annars har de bara mottagit insatser i form av socialbidrag, boende och ibland kontakt med familjebehandlare. Dock skriver Skerfving att det inte är troligt att föräldrarna har kunnat tillgodose sig denna krisbearbetning då en del av föräldrarna är missbrukare eller psykiskt sjuk och detta kan hindra krisbearbetningen. Skerfving hänvisar till Hessle (1988) (se Skerfving1993) då han beskriver föräldrarnas problem med att fungerar känslomässigt och socialt efter barnet har blivit omhändertaget. Han ser denna dysfunktion som ett tecken på att föräldrarna är kvar i krisen på grund av uteblivet stöd.

Vidare skriver Skerfving att föräldrarnas livskris existerande långt innan placeringen av barnet och att föräldrarna levde kvar i denna kris. Hon beskriver att de flesta föräldrarna inte har lyckats etablera nya familjerelationer och att majoriteten lever ensamma i känslomässig misär.

4.2.4 SOU 2009:68, Förslag till Lagen om stöd och skydd för barn och unga (LBU)

I december 2007 tillsatte regeringen en utredare vars uppdrag var att granska ett antal bestämmelser i SoL (2001:453) gällande stöd och skydd för barn och LVU (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Utredningen bedömer att bestämmelserna i LVU

och i SoL kring skydd och stöd för barn och unga i förnyad form skall sammanföras i en separat lag som kommer att heta Lagen om stöd och skydd för barn och unga (LBU) om den vidtas. LBU kommer att förstärka barnperspektivet och barn och ungas behov kommer att sättas i fokus.

I SOU (2009:68) beskrivs det vidare att då en placering utanför hemmet inte kan undvikas skall socialtjänsten fortsätta att stötta de biologiska föräldrarna detta utifrån den rådande situationen. Exempel på hjälp som föräldrarna kan behöva är krisbearbetning efter ett omhändertagande. Föräldrarna kan även behöva stöd i att återuppta sin föräldraroll. Stöd kan även behövas då föräldern ska upprätthålla kontakten med sitt barn då långvariga placeringar kan medföra att socialtjänstens stöd successivt upphör. Det är viktigt att stödet som ges till föräldrarna fungerar bra för att barnet i så lång utsträckning som möjligt ej har skuld känslor och känner oro för föräldrarnas problem.

Utredningen lägger fram ett förslag om att socialnämnden åläggs att stödja föräldrarna både under och efter det att barnet har placerats. Detta gäller oavsett om barnet har placerats i familjehem eller HVB – hem (SOU 2009:68).

4.2.5 När barnet kommer hem – erfarenheter från föräldrar med samhällsvårdade barn

Marie Hessle och Lillebil Gjerling (1985) har skrivit *När barnet kommer hem – Erfarenheter från föräldrar med samhällsvårdade barn*. Detta är en rapport som fördjupar sig i hemvändandeproblematiken, då de samhällsvårdade barnen kommer hem. Rapporten är utförd på uppdrag av RFFR, Riksförbundet för familjers rättigheter. Rapporten bygger på ett projekt där man intervjuat tio föräldrar vars barn blivit familjehemplacerade. Den följer upp familjens utveckling med utgångspunkt från det att barnet återvänder hem till de biologiska föräldrarna. I rapporten analyseras det utifrån utgångspunkterna helhetssyn på omhändertagandeprocessen, barnen och föräldrarnas anpassning utifrån de villkor omhändertagandeprocessen innebär och problematiken vid möten mellan föräldrar och barn som återförenas.

Rapporten pekar på att det är viktigt att barnet vet var det har sin tillhörighet då det är placerat i ett familjehem. Barnet hör ihop med sin biologiska familj samtidigt som det har en tillhörighet med familjehemmet. Det finns således en skillnad på att ”höra ihop” och på att ”höra till” som barnet tvingas hitta en lösning på i de fall då de biologiska föräldrarna inte finns i dess närhet och kan samspela med barnet. Ibland kan denna problematik leda till att

barnet förnekar sina biologiska föräldrar i ett försök att hitta tillhörigheten i familjehemmets vardagsliv.

” Jag kände mej främmande inför David när han kom hem. Och det händer att jag känner det än i dag. Den tiden som vi inte hade kontakt, går inte att reparera. Och det är smärtsamt att ha missat den tiden, tycker jag. Dom åren skulle jag väldigt gärna vilja ha, dom åren som aldrig kommer tillbaka...” Dora mamma till David nu 15 år, som varit placerad 3 år, tvångsomhändertogs då han var 8 år. (Hessle & Gjerling, 1985, s 44).

I intervjuerna förmedlar de biologiska föräldrarna en oro över att inte anses duga som föräldrar till sina hemvändande barn. Själva omhändertagandet av barnet och att de vid den tidpunkten ansågs odugliga som föräldrar, kan ha påverkat deras självförtroende väldigt negativt. Det kan också ses som att föräldrarna åläggs en dubbel börda då de ska försöka återskapa förmågan att vara vardagsförälder. Det är därför att anse som viktigt att biologiska föräldrar och barn ges möjlighet till att vara delaktiga i varandras vardag även under tiden barnet bor i familjehem. Detta för att det inte ska skapas ett tomrum, under placeringstiden, som sedan i efterhand blir svårt att överbrygga.

4.2.6 Svensk forskning om fosterbarnvård – en översikt

I sin bok *Svensk forskning om fosterbarnsvård – en översikt*, presenterar Bo Vinnerljung (1996) en översikt av svensk forskning kring fosterbarnsvård och familjehemsvård. I boken jämförs också svenska och internationella forskningserfarenheter.

Den svenska lagstiftningen gällande placering av barn i familjehem eller vård utom hemmet tar enligt Vinnerljung sin utgångspunkt ur två viktiga aspekter. Den ena aspekten är hur möjligheterna för återförening mellan det placerade barnet och de biologiska föräldrarna ser ut och det andra är hur stabiliteten i det placerade barnets uppväxtsituation ser ut. Detta utifrån tanken att placering endast ska ses som en tillfällig lösning då problem uppstått i en familj men att det placerade barnet trots det ges en möjlighet att känna stabilitet under sin uppväxtsituation.

Vinnerljung skriver att många socialarbetare och forskare ställer sig kritiska till socialtjänstens inriktning på återförening då de istället ville verka för stabila och varaktiga placeringar för barnet.

Olika rapporter pekar på ett samband mellan det att de biologiska föräldrarna och de placerade barnen haft en bibehållen kontakt under placeringstiden, och att de sedan kunnat återförenas. Då kontakten mellan de biologiska föräldrarna och familjehemmet är något som påverkar återföreningsmöjligheterna positivt. Dessa rapporter motsägs dock enligt Vinnerljung i andra rapporter som menar att man inte kan se ett tydligt samband mellan dessa faktorer återförening och kontaktfrekvens. Han pekar också på att de socialsekreterare som avvisade hemflyttning hade som sitt vanligaste krav, gällande förändring av den biologiska familjen, att föräldrarnas missbruk skulle upphöra. Relationen mellan föräldrar och barn nämndes bara i enstaka fall som ett förändringskrav.

En del forskare påstår, enligt Vinnerljung, att en ytterligare faktor som kan påverka möjligheterna till återförening är socialarbetarens egna attityder och deras relation till de biologiska föräldrarna. De föräldrar som socialarbetarna satte sin tillit till, deras barn blev aldrig placerade eller så hade de lättare för att få tillbaks barnen efter en placering. De hade även mer kontakt med sina barn under själva placeringstiden.

Olika projekt och studier, såväl internationella som svenska har haft stort inflytande på den svenska barnvården. Man har bland annat studerat föräldrakontaktens betydelse. Slutsatserna ifrån dessa projekt är dock enligt Vinnerljung motsägande. En del forskare menar sig kunna se en ökad möjlighet för det placerade barnet till återförening då det haft kontakt med sina föräldrar under placeringstiden, medan andra forskare utifrån samma forskningsmaterial inte kunnat påvisa några sådana samband.

Vinnerljung menar dock att både svensk och internationell forskning visar samstämmiga uppgifter på att ju längre tid de placerade barnen varit i familjehemmet desto högre kan man se att risken är för att de mister kontakten med sina biologiska föräldrar.

Han menar vidare att nästan alla studier av fosterbarnsvård pekar på att socialarbetarnas insatser och förhållningssätt är av stor betydelse för kontakten mellan de biologiska föräldrarna och det placerade barnet då det befinner sig i familjehemmet.

4.2.7 Svikna barn

Kari Killén (2003) tar i sin bok *Svikna barn*, upp problematiken kring bristande motivation hos de föräldrar vars barn inte får den omsorg den sociala vårdapparaten anser de behöver. Föräldrarna upplever ofta att vårdapparaten ser ner på dem och förstärker deras otillräcklighet. Om föräldrarna inte känner sig motiverade eller erkänner att de har problem, kan de inte heller få till stånd en förändring eller någon lösning på problemet. Därför är

motivationsarbetet av stor vikt då man arbetar med dessa föräldrar. Man måste försöka hjälpa dem att inse att de har ett problem för att därefter försöka få dem att ta emot hjälp i form av olika behandlingsåtgärder.

Kontaktetableringen kan ses som halva motivationsarbetet men ett lyckat behandlingsarbete kräver ofta yrkesmässig samt formell auktoritet. Genom att på olika sätt förmedla en förståelse för föräldrarnas situation kan detta leda till att föräldrarna börjar erkänna sina problem och utifrån detta få en känsla av att vilja göra någonting åt dessa. Det gäller att försöka förstå vad den eventuella oron över att erkänna problemet består i. Föräldrarna brukar på något plan inse att omsorgen inte är som den bör vara men kan samtidigt ha svårt att ta till sig denna sanning. Förnekandet kan i de fall ses som en överlevnadsstrategi då föräldrarna bedömer situationen som hopplös. Ibland har föräldrarna själv haft dålig anknytning till sina föräldrar. För dem kan bortträngningsmekanismer, överlevnadsstrategier och djupt förankrade anknytningsmönster ligga i vägen för bearbetning och utvecklandet av insikter kring sin föräldraroll.

Killén menar vidare att de föräldrar som ger bristande omsorg till sina barn ofta är välkända på mer än en institution så som till exempel skola, polis och socialkontor. Många olika yrkesgrupper har därför viktiga observationer samt upplysningar som skulle kunna ge en bra helhetsbedömning av problematiken. Därför är ett nära samarbete mellan olika institutioner att föredra.

Killén beskriver även ett grupprojeckt vars syfte var att stärka föräldrar som hade problem med föräldrarollen. Som stödjure anställde man psykosocialt belastade kvinnor med bra fungerande föräldraroll. Dessa kvinnor kunde på ett effektivt sätt stödja de andra kvinnorna som hade problem med föräldrarollen och även skapa nya nätverk för dessa.

4.2.8 Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon

I artikeln *Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon presenterar* Lundström och Sallnäs (2009) en studie gällande föräldra- och syskonkontakter hos ungdomar placerade i familjehem och HVB-vård.

Resultaten visar att en stor del av ungdomarna har något så när regelbunden kontakt med sina föräldrar men skulle vilja ha mer. Ungdomarna önskar också att de hade mer kontakt med sina syskon. De ungdomar som kan kallas ”permanency planning” det vill säga permanentplacerade i familjehem har ingen kontakt med biologföräldrarna och önskar inte heller detta.

Lundström och Sallnäs skriver att det under en lång tid har ansetts att placerade barn och ungdomar mår bra av att ha kontakt med sina biologiska föräldrar. Detta synsätt som bottnar i Fanshel's & Shinn's (1978) klassiska studie (se Lundström & Sallnäs 2009) där de framhåller att de biologiska föräldrarna inte kan bli ersatta av några andra vuxna, utan bör upprätthålla täta kontakter med de biologiska föräldrarna, har under de senaste åren börjat ifrågasättas.

Den svenska socialtjänstlagstiftningens värdegrunder vilar dock på principen om att kontakten med de biologiska föräldrarna ska underlättas och att föräldrarna ska innefattas i det sociala arbetet. Den svenska socialtjänsten arbetar också utifrån att placeringar av barn endast ska vara tillfälliga och att de med jämna mellanrum omprövas. Andra länder som till exempel Storbritannien och USA har däremot en annan inriktning med placering av barnet som istället tillförsäkrar det placerade barnet en stabil uppväxtmiljö och en familj för livet.

Lundström och Sallnäs talar också om studier som visar att de placerade barnen som vuxna kan bli väldigt ensamma och utan familj då åtagandet för familjehemmet har slutförts och kontakten med biologföräldrarna har brutits under placeringstiden. De talar också om forskningsstöd gällande kontakter som i vissa fall kan vara direkt skadliga för barnet. De menar då särskilda personkontakter så som till exempel en misshandlande styvpappa och inte generell familjekontakt. Lundström och Sallnäs talar då om att de barn som utsatts för någon form av övergrepp löper en stor risk för att bli utsatta även i framtiden om inte kontakterna sker under övervakning.

Bilden av hur det placerade barnets välbefinnande och välfärd blir påverkat av kontakter med de biologiska föräldrarna är motsägelsefull. Det kan inte presenteras någon säker kunskap gällande hur biologföräldrarnas kontakt med sina placerade barn påverkar barnets utveckling och psykiska välmåga. De placerade barnens behov av kontakt med sina biologiska föräldrar under placeringstiden har ifrågasatts, men forskningen kan inte säkerställa att sådan kontakt är skadlig. Överhuvudtaget finns det mycket begränsad svensk forskning gällande placerade barns föräldrakontakter. Det sociala arbetets utgångspunkt bör vara att barn placerade i samhällsvård har rätt att hålla kontakt med sina biologiska föräldrar och likaså omvänt, de biologiska föräldrarna bör ha rätt att upprätthålla kontakt med sina placerade barn.

5 Teoretiska utgångspunkter

5.1 Utvecklingsekologisk teori

Till vår hjälp att analysera vårt material har vi använt oss av utvecklingsekologisk teori. Denna teori är framarbetad av en forskare vid namn Urie Bronfenbrenner. Bronfenbrenner forskade kring den mänskliga utvecklingen. I tidigare utvecklingspsykologiska teorier såg man på utveckling som något som uppstod inne i den enskilda individen oberoende av omgivningsfaktorer. Bronfenbrenner ville istället påvisa vikten av sammanhang, samspel och interaktion med omgivningen när det gällde att möjliggöra en utveckling. Han menade också att utveckling sker under hela livet och att personen i utveckling inte ska ses som något oskrivet blad på vilken människor i personens omgivning sätter sin prägel. Istället ska en person i utveckling ses som en växande, rörlig enhet som aktivt rekonstruerar sin miljö utifrån sin egen förståelse av den situation han eller hon befinner sig i (Andersson, 2002).

Vi valde utvecklingsekologisk teori då den beskrivs som ett lämpligt teoretiskt perspektiv då man vill förstå eller förklara olika sociala problem och då man försöker förstå den mänskliga utvecklingen (ibid, 2002). Bronfenbrenner arbetade fram en utvecklingsekologisk modell som han menade kunde vara till hjälp då man tänkte uppmärksamma hur olika faktorer påverkar mänsklig utveckling. I modellen använder han sig av fyra olika analysnivåer som omsluter varandra likt ryska dockor. I mitten på modellen kallad mikronivå befinner sig individen i sin närmiljö. Det är här Bronfenbrenner tänker sig att interaktionen mellan individen och närmiljön sker(ibid, 2002).

Det som är utmärkande i mikrosystemet är närheten och omedelbarheten. De olika miljöerna har karakteristiska fysiska egenskaper och individen intar under vissa bestämda tidsperioder en specifik roll. En sådan roll kan vara till exempel rollen som förälder eller som lärare. Hur interaktionen ser ut påverkas av faktorer som fysiska egenskaper, rum, deltagare, tid och aktivitet (Lagerberg & Sundelin 2003).

Den andra nivån kallar Bronfenbrenner mesonivån och där sker då interaktionen istället mellan de olika närmiljöerna (Andersson, 2002). I dessa relationer mellan de olika miljöerna ingår individen under en bestämd tid. Man tänker sig att mesonivån utgörs av flera olika närmiljöer. Dessa närmiljöer är då inbördes relaterade mikrosystem (Lagerberg & Sundelin 2003).

Nästa nivå är exonivån och här menar Bronfenbrenner att förhållanden som befinner sig utanför individens verklighet samspelar med det som sker inom individens närområde (Andersson, 2002). Skillnaden på meso och exonivån är då att individen på exonivån inte direkt agerar i systemets strukturer då den inte ingår där regelmässigt men trots det blir

påverkad i den miljö den befinner sig. Exempel på en exostruktur kan vara arbetsliv, hälso- och sjukvård, myndigheter, och informella sociala nätverk. De tre nivåerna mikro- meso- och exonivåerna kan ses som konkreta då de beskriver individens egentliga miljö och levnadsförhållanden (Lagerberg & Sundelin 2003).

Den sista nivån är makronivån som är den nationella nivån där samhällets förhållanden med normer och värderingar samspelar med allt på de andra nivåerna (Andersson, 2002). Makrosystemet kan ses som något abstrakt, ett slags tankemönster som försöker påvisa mening och innebörd av individens olika samspel, verksamheter och olika handlingar. De kan uttryckas genom regler och lagar men påvisas genom vanor och ideologier om hur samhället med dess institutioner skall uppfattas (Lagerberg & Sundelin 2003).

Bronfenbrenners modell skall liknas vid ett verktyg som ger möjligheter till att få en djupare förståelse av det samspel som sker mellan familj, barn och samhälle och även möjliggöra för upptäckter av relationer mellan olika grupper, individer och sociala inrättningar man tidigare inte observerat. Hans kärntanke är att för att kunna förstå räcker det inte med att iaktta, man måste flytta en individ och förändra sceneriet och ersätta det med ett liknande. Först vid en förändring kan man förstå hur en individ och dess miljö samspelar (Lagerberg & Sundelin 2003).

Något man bör vara uppmärksam på då man studerar utifrån den utvecklingsekologiska modellen är det ekologiska misstaget. Det ekologiska misstaget är en beteckning som vill åskådliggöra det felaktiga antagandet, då man antar att förhållanden gällande olika grupper och samhällen även antas vara det förhållandet som gäller för den enskilda individen. Ett exempel på detta kan vara att en forskare tycker sig finna ett samband mellan två faktorer och utifrån detta drar han en slutsats att det är den ena faktorn som orsakat den andra. Det kan istället vara så att det är en tredje ytterligare bakomliggande faktor som orsakat de båda första faktorerna (Lagerberg & Sundelin 2003).

6 Presentation av empiri

6.1 Presentation av respondenter

Vi har valt att namnge våra respondenter med fiktiva namn då vi anser att det gör läsningen mer intressant. Genom att namnge respondenterna anser vi att läsningen blir mera lättsam och texten får ett mera naturligt flöde. Vi har delat in kommunerna efter invånarantal då vi tänker

att det är relevant för läsaren att veta kommunernas ungefärliga storlek. Detta utifrån att resurstillgångarna varierar beroende på kommunernas storlek men också för att kommunerna jämförs i vår bearbetning av empiri och analysdel.

Peter, Anna och Charlotte representerar kommuner vars invånarantal understiger 9 000 invånare. Kerstin och Birgitta representerar kommuner vars invånarantal understiger 17 000 invånare. Ulla och Stefan representerar kommuner vars invånarantal understiger 40 000 invånare. Bengt representerar en kommun vars invånarantal understiger 300 000 invånare.

6.1.1 Hur ser socialtjänsten generellt på de biologiska föräldrarnas behov av stöd i samband med ett omhändertagande?

Alla respondenterna anser att behovet av stöd finns och att det är viktigt. Likaså uppger alla kommunerna att de ger någon form av stödinsatser till föräldrarna. De ser föräldrastödet som ett utvecklingsarbete.

”Föräldrarna har ett behov av att bli bemötta med respekt för att ett gott samarbete ska kunna äga rum.” Birgitta

Då socialförvaltningarnas organisationer är olika uppbyggda ges stödinsatserna inom olika verksamheter i kommunerna. Således kan liknande stödinsatser ges inom olika verksamheter, exempelvis; öppenvården, vuxen-, barn-, familjehemsgrupper. Personalresurserna gällande stödet kan också variera i de olika kommunerna.

De mindre kommunerna som inte har lika mycket resurser som de större hänvisar ibland vidare föräldrarna till stödinsatser utanför socialtjänsten, så som till exempel läkare, psykolog och BUP. I de större kommunerna kan stöd som till exempel familjebehandling finnas inom socialtjänstens resurser.

I lite mindre än hälften av kommunerna finns det en socialsekreterare som stöttar både barnet, biologiska föräldrarna och familjehemsföräldrarna. Respondenten Anna tyckte att detta sätt att arbeta och ge stöd var det bästa då hon menade att mycket missförstånd kan undvikas då en person står för stödet till alla involverade.

*”Det är bättre om det är samma, för det kan bli mycket missförstånd.
Det blir väldigt mycket arbete som går åt till att hitta andra, var är den?
Vilket läge är det? och så vidare”.* Anna

Dock påpekar hon vikten av att ha kollegor och handledare att ventilera och diskutera ärenden med. Respondenten Charlotte tycker att det är ett dilemma, att det i hennes kommun gör utredningen i en förvaltning, medan insatserna görs i en annan. Detta kan medföra att det blir oklart var stödet till föräldrarna ska ges. Likaså hade hon önskat att det i hennes verksamhet hade funnits resurser till att fördela stödet på tre personer. En som stöttar barnet, en som stöttar de biologiska föräldrarna och en som stöttar familjehemmet. I hennes kommun har man dock inte personalresurser till detta.

Kerstin, Bengt och Stefan representerar den andra knappa hälften av kommunerna och i deras kommuner finns en speciell familjehemsgrupp med familjehemssekreterare som stöttar både barn och biologiska föräldrarna och en annan familjehemssekreterare som enbart stöttar familjehemmet. Kerstin anser det är bra att stödet är uppdelat på flera personer och påpekar vikten av att familjehemssekreterarna har ett bra samarbete och inblick i varandras arbete.

”Jag tycker att det är bra att arbetet är lite uppdelat men det gäller att man samarbetar också så att det inte blir för sårbart” Kerstin

Det finns även en liten del av kommunerna som har det uppbyggd så till vida att den socialsekreterare som har haft ärendet från det att det initierades, fortsätter att stötta barnet. Dessa kommunen har familjebehandlare som ger stöd till båda familjehemmen och de biologiska föräldrarna.

Nästan alla av våra respondenter uttalar spontant att man skall erbjuda de biologiska föräldrarna stöd i samband med att barnet omhändertas för att göra en återförening möjlig.

Alla respondenterna svarade att de arbetar utifrån Socialtjänstlagen och att det är deras skyldighet att sträva mot att barnen skall flytta tillbaka till sin biologiska familj. Men att denna återförening inte alltid är möjlig på grund av olika omständigheter men att man då istället skall försöka vidmakthålla relationen mellan barnet och föräldrarna.

Bara två av våra respondenter uttalar inte klart föräldrarnas rätt till stöd. Respondenten Birgitta tror att socialsekreterarnas egna personliga erfarenheter om barn och föräldrarelationen påverkar synen på föräldrarnas behov.

Respondenterna Peter, Charlotte och Ulla ser tiden som en orsak till att socialsekreterarna i ärendena inte alltid kan erbjuda stöd. Respondenten Peter berättar att socialsekreterarna förmedlar till honom att de skulle kunna arbeta mer med föräldrastödet men att de inte har utrymme och inte kan lägga ner så mycket tid på själva stödet.

” Men, vi har inte tiden, vi har inte tid att lägga ner så här jättemycket för dom nu som ska återförenas” Peter

Alla respondenterna säger att föräldrarna oftast inte vill ta emot stöd till en början då de befinner sig i en känslig fas och måste få tid att bearbeta omhändertagandet. Först då de får tid att bearbeta händelsen inser de att de själva behöver stöd för att kunna ta hand om sina barn igen. Några respondenter berättar om föräldrar som efter omhändertagandet känt en viss lättnad eftersom de insett att situationen i hemmet var ohållbar.

Då omhändertagandet kan ske på olika grunder kan föräldrarnas reaktioner se olika ut och de kan vara mer eller mindre mottagliga och motiverade för att ta emot stöd. Alla respondenterna anser att just anledningen till omhändertagandet har stor betydelse för föräldrarnas förmåga att ta emot stöd. I de fall omhändertagandet sker utifrån LVU är det inte alltid så att föräldrarna inser att de själva är en del av anledningen till omhändertagandet. Medan föräldrarna vid ett SoL omhändertagande mer frekvent inser att en förändring gällande deras föräldraroll måste ske och är därför mer positiva till stöd.

Alla respondenterna anser att föräldrarna hamnar i någon sorts kris då barnet omhändertas. Fem av respondenterna uppger också att de bedömer att krisen är värre om det är ett omedelbart omhändertagande än om omhändertagandet kunnat planeras och förberedas i god tid. Respondenten Stefan menar att oavsett om omhändertagandet varit planerat sedan länge så hamnar föräldrarna i någon slags kris. Det omedelbara omhändertagandet kan enligt honom mer ses som en ”chock-kris” medan det planerade omhändertagandet mer kan liknas vid en ”livskris”.

”Det är svårt att tänka sig någon värre kris.” Bengt

Vidare uppger alla respondenterna att föräldrarna får hjälp med krishantering antingen via psykolog, BUP eller via resurser som finns inom den egna verksamheten. I Bengts och Stefans verksamheter har personalen utbildning i krishantering men i de resterande respondenters verksamheter har personalen ingen utbildning i krishantering. En stor del av respondenterna såg det som ett problem att föräldrarna tyckte att det var skamligt att söka hjälp på socialförvaltningen.

Ungefär hälften av respondenterna uppger att föräldrarna oftast säger att de har någon i umgänget att prata med och därför önskar de inte stöd.

Lite över hälften av respondenterna uppger att somliga föräldrar önskar att ta emot stöd. Det som är gemensamt för dessa föräldrar är att de från början varit positivt inställda till stödet och att de själva inser att de behöver hjälp för att kunna hantera sin föräldraroll.

Respondenten Bengt menar att hela utredningen och kontakten med föräldrarna handlar om att ge stöd, att det är det som är det sociala arbetet. Han menar vidare att socialtjänsten ska jobba med detta förändringsarbete för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för hela familjen.

Nästan alla respondenter uppger att om föräldrarna tackar nej till stödet inledningsvis återkommer man från respondenternas sida med frågan till föräldrarna om de vill ha stöd. Det är bara respondenten Peter som uppger att man inte återkommer med frågan om stöd till föräldrarna om de inledningsvis har tackat nej. Detta utifrån att stödet är en frivillig insats och att socialtjänsten inte kan tvinga någon att ta emot detta.

Peter, Bengt, Stefan och Ulla uppger spontant att man erbjuder samtalstöd till föräldrarna i samband med ett omhändertagande. Men påtalar samtidigt att en del föräldrar inte vill ha något samtalsstöd. Respondenten Bengt menar att man aldrig ska ge upp någon förälder vid ett omhändertagande.

”Som socialarbetare ska man alltid försöka få till stånd någon typ av möte eller jobba med situationen därför att det med omhändertagande är oerhört smärtsamt för föräldern.” Bengt

Alla respondenterna uppger att en del av föräldrarna inte vill ha något stöd överhuvudtaget. Respondenterna ser detta som ett dilemma att föräldrarna inte är motiverade till att ta emot stöd trots att man kan se att behovet av stöd finns. Dilemmat är då i hur stor utsträckning man kan pressa föräldrarna till att ta emot detta stöd. Respondenten Charlotte tror att man många gånger tidigare har glömt bort att jobba med föräldrarna då dessa varit så förbannade på socialtjänsten.

”Alla föräldrar i denna situation erbjuds stöd, men många tackar nej. Relationen med socialtjänsten är sällan varm och förtroendefull i detta läge.” Stefan

Nästan alla respondenter anser att det inte sker någon bortprioritering av stödet till de biologiska föräldrarna. Det är bara en respondent som anser att de ibland måste prioriterar de mera akuta ärenden fram för stödet till de biologiska föräldrarna.

Respondenten Kerstin pekar på ett annat problem gällande stöd till föräldrar och omhändertagandet av barn. I hennes kommun upplever hon att väldigt många av deras ärenden handlar om föräldrar som utifrån sitt samtycke vill att socialtjänsten ska placera deras barn då de själva inte anser sig orka med barnet.

”Väldigt många vill att vi ska placera deras barn. Vi säger att vi ska hjälpa men att vi inte placera Pelle då det inte är det bästa för honom. Det är faktiskt mycket vanligare. De måste ta sitt vuxenansvar men vi ska stötta och hjälpa så mycket det går.” Kerstin.

6.1.2 Vad anser socialtjänsten att de eventuella konsekvenserna kan bli då man inom socialtjänsten stödjer respektive inte stödjer de biologiska föräldrarna?

Alla respondenterna uppgav att deras verksamheter arbetade utifrån socialtjänstlagen och att det i den beskrevs både strävan mot återförening och om föräldrarnas rätt till stöd.

Mer än hälften av respondenterna menade att då man från socialtjänstens sida erbjöd stöd till föräldrarna kunde detta möjliggöra för återförening. Respondenten Birgitta berättade att ambitionen med en placering är att barnet ska komma hem igen och att de vid en placering alltid jobbade parallellt med föräldrarnas utvecklingsarbete. Men Birgitta sa samtidigt att det inte var det arbete de var bäst på. Respondenten Ulla menade att om man inte stöttar föräldrarna och ändrar på förutsättningarna i ursprungshemmet finns det inga möjligheter för barnet att komma tillbaka hem. Alla respondenterna uppgav att det oftast var möjligt med en återförening.

”Min erfarenhet genom åren har varit att det är ett väldigt litet antal ärenden där man kanske inte kan se en återförening inom någon nära framtid och då tänker jag mig framförallt på de föräldrar som har något begåvningshandikapp och har fått sina barn omhändertagna och där man har provat på olika sätt att stötta dem.” Charlotte.

Respondenten Stefan menar att det är viktigt att redan i utredningsfasen stötta föräldrarna. Han säger vidare att en bra utredning kan ses som en god förutsättning för vidare förändringsarbete.

Flera av respondenterna uppger att det är viktigt att vid ett omhändertagande av ett barn vara öppen och tydligt förklara för de biologiska föräldrarna varför barnet omhändertagits och vad som krävs för förändringsarbete för att en återförening ska vara möjlig.

Respondenten Bengt menade att även om föräldrarna inte ska ha hem sina barn så är stödet till föräldrarna ändå viktigt. När barnen blir vuxna söker de sig ofta tillbaka till sitt ursprung.

Respondenten Peter tänkte att adoptionsfrågan skulle bli mer aktuell framöver i de fall där föräldrarna aldrig skulle kunna ansvara för omsorgen av sitt barn utan att de istället skulle adopteras bort. Han menade att det då var viktigt att börja diskutera detta och få bort skamkänslan hos dessa föräldrar genom att stötta dem på rätt sätt.

Bengt, Birgitta och Stefan belyser en annan aspekt av konsekvens av stöd. Då stöd till föräldrarna ges och föräldrarna mår så bra att de önskar hålla kontakten med sitt placerade barn under placeringstiden ger man också barnet en möjlighet att även i vuxen ålder ha en kontakt eller relation med sina biologiska föräldrar. På så vis kan de även i framtiden ha tillgång till sitt biologiska nätverk. Familjehemsföräldrarna kan efter uppdragets slut helt bryta kontakten och då riskerar barnet som varit placerat och som inte under placeringstiden haft kontakt med sina biologiska föräldrar att stå utan både sin biologiska familj och sin familjehemsfamilj. Respondenten Charlotte talade om svårigheter för de placerade barnen då det gällde att återknyta kontakter senare i livet.

När det gäller föräldrarollen menar respondenterna Anna, Charlotte, Stefan, Peter och Birgitta att det är viktigt att på olika sätt stärka föräldrarna i deras föräldraroller och att detta arbete också är en del i strävan mot återförening. Respondenten Birgitta pekar på att det är viktigt att försöka hitta de olika faktorerna som kan stärka föräldrarollen och inte enbart fokusera på en. Respondenten Stefan menar även han att föräldrarna framförallt behöver stöd i föräldrarollen men att stödet även kan vara någon form av vuxenstöd till exempel för förälderns missbruk.

”Är det ett stöd som handlar om att föräldern har någon form av behov som vuxen, alltså inte i föräldrarollen, utan någon annan? Ibland kan det vara svårt att skilja på det där” Stefan

En del föräldrar har begått kriminella handlingar antingen mot barnet eller mot någon annan. Alla våra respondenter uppgav att sådana ärenden aldrig var enkla att hantera. Men även denna föräldragrupp jobbade socialtjänsten med. Alla respondenterna menade dock att det var viktigt att ha skyddsaspekten gällande barnet i åtanke i dessa ärenden. Några respondenter

uppgav att de fick göra en övervägning gällande om barnet tog skada vid umgänge och fortsatt kontakt med föräldern eller ej. Majoriteten av respondenterna uppgav att de flesta beteenden går att förändra och att man ska försöka arbeta utifrån det genom olika insatser. Bara ett fåtal av respondenterna hade haft något ärende där föräldern nekades kontakt med barnet. Alla föräldrar ses som viktiga. Föräldrarollen är livslång och man kan arbeta utifrån långsiktiga mål. Respondenten Ulla sa att en förälder kan göra dåliga saker men barnet älskar sin förälder i alla fall.

Alla respondenterna anser att konsekvensen av uteblivet stöd påverkar möjligheterna för barnet att återförenas med sina biologiska föräldrar. Respondenten Anna menar att uteblivet stöd kan fördröja tiden för återförening. Återförening bör ske så fort som möjligt för att påverka familjerelationerna i så liten utsträckning som möjligt.

”Konsekvensen av uteblivet stöd är ju mer att man så att säga inte bygger inte länkar ihop barnet med familjen va. Du har liksom inget kitt som gör att det är lättare för barnet att komma tillbaka.” Ulla.

Mer än hälften av respondenterna menar också att en förändring av föräldrarollen måste ske innan barnet kan återvända till sitt ursprung. Detta gäller oavsett om det handlar om miljöfall eller beteendefall. I miljöfall kan det gälla att föräldrarna måste ha barnet under uppsikt och se till att det får den dagliga omsorg som det behöver medan man i beteendefall mer får jobba med föräldrarollen utifrån gränssättning och normer för barnet.

Respondenten Kerstin menade att det var viktigt för barnet att veta att det fanns någon som tog hand om föräldrarna för att barnet ska känna sig tryggt. Hon menar även att det inte är barnets ansvar att se till att föräldrarna mår bra.

Kerstin, Bengt och Stefan poängterade att föräldrarna inte alltid orkade med sina barn. I dessa fall handlade det mest om barn som var placerade på grund av sitt eget beteende men även föräldrar med egna personliga problem orkade inte med sin föräldraroll. De menade vidare att det i de här fallen krävs motivationsarbete och stöd.

”Indirekt så blir man en sämre förälder för att man har häcken full av sitt eget va.” Stefan.

Alla respondenterna menar att det är viktigt att barnet så fort det går åter flyttar tillbaka till ursprungshemmet. Respondenten Peter menar dock att man i vissa lägen ska vara försiktig

med återflyttning så att familjen inte behöver vara med om flera misslyckanden på kort tid. Stefan gav exempel på föräldrar som efter en ganska kort tid fått återfall i sitt missbruk och därför placerades barnet på nytt.

Respondenterna Kerstin, Peter och Ulla uttrycker alla tre att de ser som ett dilemma att föräldrarnas rättigheter är starka i förhållande till barnets rättigheter. De anser att det kan vara svårt då man ser att ett barn far illa men det far inte så illa att LVU är aktuell och föräldrarna tackar nej till stöd.

Bengt och Ulla menar att det ibland är svårt att skilja på vuxenperspektivet och barnperspektivet. Att man ibland fokuserar så mycket på barnperspektivet att man glömmer bort de vuxna även om det oftast är de vuxna som har problemen. Respondenten Bengt hade synpunkt på de olika perspektiven.

”Jag tycker den debatten är lite fånig därför att jag inte tror att man kan ställa de två mot varandra. Därför om man ska tillgodose barnets behov och det ska hem igen måste man ändå förhålla sig till föräldrarna och ge dem stöd.” Bengt

Respondenterna Charlotte och Ulla ansåg att ett dilemma i deras verksamheter var att det inte fanns tillräckligt med ekonomiska resurser. Ulla ansåg att det var ett dilemma att man på grund av resursbrist inte kunde göra externa placeringar utan att man istället skulle satsa på hemmaplanslösningar men utan att få tillgång till mera personal. Ur Charlottes resonemang blev det tydligt att man på grund av deras knappa ekonomi blev tvungna att prioriterar de mest akuta ärenden och därför kom stödet till de biologiska föräldrarna lite i andra hand även om man ansåg att det var viktigt.

Alla respondenterna uppger att de kontinuerligt tar del av aktuell forskning gällande denna fråga och att de även har tagit del av forskning som påvisar att det inte går så bra för placerade barn senare i livet. Alla respondenterna försöker att använda sig av placering som en sista åtgärd då ingenting annat fungerat. De uppger även att de har uppmärksammat en förändring över tid gällande stödet till de biologiska föräldrarna. Alla säger att man nu har mera fokus på den biologiska familjen och att man arbetar mer med nätverket än man gjorde tidigare.

6.1.3 Vad har man inom socialtjänsten för visioner i frågan kring stödet till de biologiska föräldrarna?

Nästan alla respondenterna svarade att deras vision kring stödet till de biologiska föräldrarna var att arbeta förebyggande. Flertalet av respondenterna önskade att det skulle finnas föräldrautbildningar för alla föräldrar inte bara till dem vars barn är omhändertagna eller som på andra sätt är aktuella inom socialtjänsten. Respondenterna menade att man med föräldrautbildning för alla föräldrar skulle kunna fånga upp barn i riskzonen i ett tidigare skede men också att man rent allmänt skulle kunna höja kunskapen om barn och deras behov bland föräldrar och på så sätt förebygga eventuella familjeproblem.

Ungefär hälften av respondenterna menade att då det gällde visioner så önskade de att de hade kunnat arbeta så brett som de gör idag med till exempel familjecentraler och föräldrautbildningar, men att det fanns mer resurser till allting. Respondenten Stefan hade en önskan om att arbeta mer tvärstrukturellt. Han önskade att de olika verksamheterna skulle arbeta utifrån ett gemensamt synsätt.

”Jag skulle hoppas att vi skulle kunna riva lite kulturer så att socialpedagogen, skolpsykologen, skolkuratorn och socialsekreteraren, ja name it, kan komplettera varandra i form av resurser men även i synsätt” Stefan

Majoriteten av respondenterna säger att det går framåt när det gäller föräldrastödet men att det samtidigt finns mycket mer som socialtjänsten kan jobba med utifrån olika insatser. Två av respondenterna önskade att socialtjänsten inte skulle vara förknippad med skamkänsla. Utan att det istället skulle ses som en möjlighet till alla människor att få hjälp och stöd.

”Mycket fördomar och tankar om socialtjänsten, tyvärr är det så. Jag är inte riktigt vän med det. Men det får man lära att leva med, att det är så” Birgitta

Respondenten Bengt menade att hela verksamheten är överens om att detta med föräldrastöd är något de ska satsa så mycket de kan på. Det finns inga tveksamheter kring detta. Han känner vidare att han inte på något sätt behöver omvända politikerna i denna fråga.

Alla respondenterna ansåg att de själva kunde påverka uppåt i frågan kring stödet till de biologiska föräldrarna. De uttalade att de antingen kunde påverka chefer på högre nivåer eller politikerna i kommunen. Vidare ansåg respondenterna att högre chefer och politiker lyssnade på dem och att de kunde föra en dialog.

7 Analys

7.1 Analys utifrån frågeställning 1

1. Hur ser socialtjänsten generellt på de biologiska föräldrarnas behov av stöd i samband med ett omhändertagande?

På mikronivån ser vi att behovet av stöd till de biologiska föräldrarna beskrivs av respondenterna. Alla våra respondenter ser att det finns ett behov av stöd men att föräldrarna ofta inte vill ta emot detta stöd. De flesta av våra respondenter ansåg att föräldrarna hamnade i någon slags kris vid omhändertagandet. Alla respondenterna uppgav att föräldrarna fick hjälp med denna krisbearbetning antingen inom socialtjänsten eller så hänvisas de vidare till sjukvården. Dock hade bara ett fåtal av personalen inom socialtjänsten utbildning i krishantering. Enligt utvecklingsekologisk teori kan föräldrarna då de får hjälp att erkänna ett problem för sig själv få en möjlighet att utvecklas. Utifrån denna utveckling får de en egen förståelse för vad som händer och hur det är möjligt att påverka. Skerfving (1993) beskriver att det är ett fåtal av de biologiska föräldrarna som har mottagit krisbearbetning i samband med omhändertagandet. En möjlig orsak till detta kan vara att en del av föräldrarna är missbrukare eller psykiskt sjuka och att detta hindrar krisbearbetningen. I SOU 2009:68, som är ett förslag till Lagen om stöd och skydd för barn och unga (LUB) ser man krisbearbetning som ett exempel på hjälp som föräldrarna kan behöva efter ett omhändertagande.

På mesonivån ser vi att de flesta respondenterna anser att stödet är ett utvecklingsarbete som är viktigt och att det ofta är så att föräldrarna behöver utveckla sitt föräldraskap eller på olika sätt stärka sin föräldraroll för att det ska bli aktuellt med en återförening. Utifrån den utvecklingsekologiska modellen tänker vi hur föräldern samspelar med sin närmiljö och hur samspel med andra kan ge en förståelse av den egna föräldrarollen och möjlighet till utveckling. I nuvarande lagstiftning och SOU (2009:68) beskrivs att socialnämnden har ansvar för att stötta föräldrarna utifrån den rådande situationen. Killén (2003) menar att man måste försöka hjälpa föräldrarna att inse att de har ett problem för att därefter få dem att ta emot hjälp i form av olika behandlingsåtgärder.

På exonivån beskriver våra respondenter att de återkommer med frågan om stöd till de biologiska föräldrarna, även om de inledningsvis har tackat nej till stödet. Respondenterna menar att föräldrarna behöver tid för att bearbeta omhändertagandet och att de så småningom inser att de själva behöver stöd. En respondent anser att socialsekreterarens egna personliga

erfarenheter påverkar synen på de biologiska föräldrarnas behov av stöd. Andersson (2008), Vinnerljung (1996), Börjeson och Håkansson (1990) belyser att socialsekreterarens bedömning av missförhållande och förälderförmåga har stor betydelse för om återförening blir möjlig. Börjeson och Håkansson (1990) beskriver att de biologiska föräldrarnas nej till stöd kan vara ett tecken på en inre kris som socialarbetaren bör vara observant på.

På makronivån beskriver respondenterna att de arbetar utifrån socialtjänstlagen och aktuell forskning inom området. Eftersom lagen är en ramlag ger den möjlighet till olika tolkningar och prioriteringar. Tre av respondenterna uppger att de inte alltid kan erbjuda stöd på grund av tidsbrist, då de anser att de inte kan lägga så mycket tid på själva stödet. Utifrån utvecklingsekologisk teori kan man tänka att socialtjänstlagen ger föreskrifter om hur det sociala arbetet ska utföras men samtidigt gör socialtjänsten en värdering ifråga om prioritering av åtgärderna utifrån ideologier. I SOU (2009:68) står det att läsa att de biologiska föräldrarna skall stöttas utifrån den rådande situationen.

7.2 Analys utifrån frågeställning 2

2. Vad anser socialtjänsten att de eventuella konsekvenserna kan bli då man inom socialtjänsten stödjer respektive inte stödjer de biologiska föräldrarna?

På mikronivån beskriver respondenterna att de stöttar föräldrarnas utvecklingsarbete för att göra en återförening möjlig. Om man däremot inte stöttar föräldrarna och ändrar på förutsättningarna i ursprungshemmet finns det inga möjligheter för barnet att komma tillbaka hem. Bronfenbrenner anser att om utveckling skall äga rum måste individen ha en förståelse av den situation den befinner sig i och detta kan uppnås genom att individen samspelar med andra och hittar faktorer som kan påverka utvecklingen positivt. Killén (2003) beskriver att om inte föräldrarna erkänner att de har problem kan de inte heller få till stånd en förändring eller lösning på problemet.

På mesonivån ser vi att flera av respondenterna menade att det var viktigt att stötta föräldrarna så att de behöll kontakt med sina barn av den anledningen att barnen som vuxna då har en livslång kontakt eller ett nätverk när familjehemmets uppdrag är slutfört. Respondenterna menar då att om de biologiska föräldrarna inte stöttas i kontakten med sina barn, riskerar barnet att stå utan både sina biologiska föräldrar och sin familjehemsfamilj när familjehemsuppdraget är slutfört. I den utvecklingsekologiska teorin ser man olika närområden som samspelar med varandra utifrån både individens verklighet men också

beroende på omgivningens olika faktorer. Vi tänker oss de biologiska föräldrarna som utifrån sitt närområde ska samspela med familjehemmets närområde. Hessle och Gjerling (1985) anser att det är viktigt att ursprungsföräldrar och deras barn får möjlighet att bibehålla kontakten under placeringstiden för att undvika att det skapas ett tomrum som blir svårt att överbygga, men även för att underlätta för återföreningen.

Konsekvenserna av stöd på exonivå är enligt alla våra respondenter att oavsett om återförening är möjlig eller ej så ska föräldrarna stöttas i ett försök att vidmakthålla relationen mellan barnet och föräldrarna. Respondenterna beskriver vidare att när barnen blir vuxna söker de sig ofta tillbaka till sitt ursprung. Om socialtjänsten inte erbjuder stöd till föräldrarna kanske kontakten bryts och en senare återförening kompliceras. Hessle och Gjerling (1985) talar om vikten av att barnet vet vem det hör ihop med, men också var det har sin tillhörighet. Detta för att undvika förnekelse av ursprung i hopp om att finna tillhörighet i familjehemmet. Utifrån utvecklingsekologiskt perspektiv tänker vi att socialtjänsten skulle kunna hitta rätt omkringliggande faktorer som kan underlätta för de biologiska föräldrarna och familjehemsföräldrarna då dessa ska samverka kring barnet.

På makronivå uppger alla respondenter att de arbetar utifrån socialtjänstlagen som förespråkar att man skall eftersträva återförening mellan de biologiska föräldrarna och barnet. Även då föräldrarna inte är motiverade och ofta tackar nej till stöd. Respondenterna ser motivationsarbetet som det svåraste arbetet. För att en förändring av föräldrarollen skall kunna ske skall de biologiska föräldrarna motiveras till förändringsarbete. Detta för att leva upptill socialtjänstens normer om vad ett föräldraskap skall innebära. Utifrån utvecklingsekologiskteori tänker vi oss att Socialtjänstlagen kan förändras beroende på samhällets syn på de olika sociala frågorna utifrån normer och värderingar. Men också att socialtjänstens sociala arbete kan förklaras utifrån lagen. Olika rapporter visar på motsägelsefulla resultat kring frågan om kontakt mellan det placerade barnet och dess biologiska föräldrar. Lundström, Sallnäs (2009) och Vinnerljung (1996) menar att ingen hittills presenterad rapport kan säkerställa att sådan kontakt påverkar återföreningen positivt. De menar vidare att det inte heller kan anses som skadligt då inte det heller går att påvisa. Men som Lundström och Sallnäs (2009) påpekar så vilar den svenska socialtjänstlagstiftningens värdegrunder på principen att kontakten med de biologiska föräldrarna ska underlättas och att föräldrarna ska innefattas i det sociala arbetet.

7.3 Analys utifrån frågeställning 3

3. Vad har man inom socialtjänsten för visioner i frågan kring stödet till de biologiska föräldrarna?

På mikronivån uppgav flera av respondenterna att de i högre grad önskade arbeta förebyggande. De menade att om man redan i ett tidigt skede gick in och stöttade föräldrar och barn så hann det kanske aldrig uppstå ett socialt problem. En del av våra respondenter såg som ett problem att föräldrarna ansåg det som skamligt att söka hjälp på socialförvaltningen. Utifrån utvecklingsekologisk teori tänker vi oss att föräldrarna måste få hjälp med att förstå vilka faktorer som måste ändras för att en utveckling av deras föräldraroll ska vara möjlig. Killén (2003) menar att föräldrarna på något plan brukar inse att omsorgen inte är som den bör vara men att de samtidigt har svårt för att ta till sig denna sanning.

På mesonivån uppgav flera av respondenterna att de redan idag arbetade väldigt brett men att de önskade att det fanns mer resurser till allting. Till exempel önskade de mer tid för familjecentraler och föräldrautbildningar för alla föräldrar så att föräldrarna fick utbyta kunskap och stötta varandra. Utifrån utvecklingsekologisk teori tänker vi oss att om föräldrarna lyfts ur sitt sammanhang och får möjlighet att samspela med människor som ger dem positivt stöd i en utvecklande miljö, kanske denna interaktion möjliggör för den utveckling av föräldrarollen som dessa föräldrar behöver. Killén (2003) beskriver ett lyckat grupprojeckt vars syfte var att stärka kvinnor med brister i föräldrarollen med hjälp av andra kvinnor med psykosociala problem men med fungerande föräldraroll.

Majoriteten av respondenterna hade även på exonivån som vision att få arbeta mer förebyggande. Det fanns en önskan om att man skulle jobba mer tvärstrukturellt mellan olika verksamheter i kommunen och på så sätt undvika att de biologiska föräldrarna ”föll mellan stolarna”. När vi tänker utifrån utvecklingsekologiskt teori gällande samarbetet mellan olika institutioner så ser vi en möjlighet att studera de olika faktorerna som påverkar föräldrarnas föräldraroll utifrån olika kontexter. Kanske blir det då lättare att belysa problematiken. Killén (2003) menar att en förälder som ger bristande omsorg till sitt barn ofta är välkända på mer än en institution. Många olika yrkesgrupper har då observationer samt upplysningar som tillsammans skulle ge en bra helhetsbild av problematiken. Därför är ett nära samarbete mellan olika institutioner att föredra.

På makronivån uppgav respondenterna att de kände att de utifrån sin position kunde påverka högre chefer och politiker i frågan om föräldrastöd. Genom att implementera tanken om förebyggande arbete på makronivån kan samhällets normer och allmänna attityder till föräldraskap ändras. Detta kan i sin tur leda till nya regler och lagar. Ett exempel på detta är

SOU (2009:68) där utredarna föreslår att det är socialnämndens skyldighet att stödja och främja kontakten med barnets ursprung och de biologiska föräldrarna. På den här nivån tänker vi utifrån det utvecklingsekologiska perspektivet att riktlinjer för hur arbetet med de olika sociala problemen ska hanteras kan ändras över tid och utifrån ideologier. Därför kan frågan om föräldrastöd ta sig olika riktningar beroende på hur olika verksamheter agerar och resonerar. Vinnerljung (1996) beskriver socialsekreterare som är kritiska till socialtjänstens inriktning mot återförening men även rapporter som talar både för och emot att kontakt mellan barnet och biologföräldern under placeringstiden påverkar återföreningsmöjligheterna positivt.

7.4 Sammanfattning av analys

Sammanfattningsvis framgår det av vår analys att socialtjänsten uppger att man arbetar utifrån socialtjänstlagen som framhåller att man skall eftersträva återförening mellan de biologiska föräldrarna och barnet. Vår empiri visar att man inom socialtjänsten anser att det finns ett behov av stöd till de biologiska föräldrarna och man anser också att de biologiska föräldrarna hamnar i någon sorts kris i samband med omhändertagandet. Motivationsarbetet anses som det svårast arbetet. Vidare anser socialtjänsten att föräldrarna behöver utveckla sin föräldraförmåga för att en återförening skall möjliggöras. Dock uppgav lite under hälften av kommunernas socialtjänster att man inte alltid kan erbjuda stöd på grund av tidsbrist.

Alla socialtjänsterna ansåg att möjligheten för återförening var beroende av stödet de biologiska föräldrarna mottog. Vidare ansåg man att stödet är viktigt då det möjliggör för de biologiska föräldrarna att upprätthålla kontakt med sina barn.

Resultaten visar även att man inom nästan alla kommuner har som vision att arbeta mer med förebyggande arbete som riktar sig till alla föräldrar. Vidare fanns det en önskan om att arbeta mer tvärstrukturellt utifrån gemensamma mål. Alla respondenter kände att de kunde påverka högre chefer och politiker i frågan om föräldrastöd.

Vi finner att respondenterna för ett liknande resonemang kring stödet till de biologiska föräldrarna även om de olika verksamheterna är organiserade på olika sätt.

8 Avslutande diskussion

Resultaten visade att man inom socialtjänsten ansåg det viktigt att erbjuda stöd till de biologiska föräldrarna vars barn blivit omhändertagna. Vi tyckte oss kunna se att det fanns

olika dilemman för socialtjänsten. Ett dilemma är att man anser att det är viktigt att ge stöd till de biologiska föräldrarna för att möjliggöra en återförening men samtidigt uppger man i knappt hälften av kommunerna att man inte alltid kan erbjuda stöd till föräldrarna på grund av tidsbrist. Vi ställde oss därför frågande till om man då arbetar utifrån lagen med strävan mot återförening.

Ett annat dilemma vi tycker oss ha funnit är att alla vi har intervjuat inom socialtjänsten har stöd att ge men att de biologiska föräldrarna tackar ofta nej till stödet. Dilemmat är då enligt vår mening att om föräldrarna är i kris i samband med omhändertagandet är de kanske inte motiverade till att ta emot stöd. Tar de inte emot stöd begränsas möjligheterna för att utveckla föräldrarollen så att en återförening kan möjliggöras.

Vidare visade vårt resultat att man i alla kommuner hade en vision om att arbeta mer förebyggande. En del ville satsa på föräldrautbildningar till alla föräldrar så kunskapen om barn och barns behov uppmärksammades och för att man i ett tidigt stadium skulle kunde fånga upp barn innan de for illa. Vi tänker att om man prioriterade förebyggande arbete skulle detta på lång sikt kunna leda till förbättrade förhållanden för familjer. Detta i sin tur skulle kunna leda till att färre akuta ärenden för socialtjänsten.

Ser man på våra resultat utifrån utvecklingsekologisk teori ser vi att det finns ett glapp mellan makronivå och exonivå. Lagen som stiftas på makronivå, förespråkar att socialtjänsten som är på exonivå skall arbeta mot återförening mellan föräldrarna och barnet. Resultaten visade att lite under hälften av kommunerna inte alltid erbjöd stöd på grund av tidsbrist. Tidsbristen kan troligen bero på att det inte finns tillräckligt med ekonomiska resurser för att tillgodose stödet till de biologiska föräldrarna. Implementeringen av lagstiftningen blir enligt vår uppfattning bristande på grund av resursbrist och inte på grund av att man inom socialtjänsten inte anser att stödet till de biologiska föräldrarna är viktigt.

Vi tänker att vår studie kan bidra med kunskap kring denna fråga genom att peka på några av de många dilemman som finns inom socialt arbete. Vidare anser vi att vår studie är relevant för socialt arbete då stödet till de biologiska föräldrarna anses för viktigt och det inte är osannolikt att resultaten kan representera socialtjänsten i stort.

Vi kan dock ej med säkerhet säga att våra resultat ger en korrekt bild av allt stöd som finns till de biologiska föräldrarna då vi har utgått från en enhet inom de olika kommunerna och inte undersökt vad det finns inom alla enheter inom kommunerna.

De flesta respondenterna brann för sitt arbete och ville gärna dela med sig av sina resonemang i frågan kring stödet till de biologiska föräldrarna. Vi fick mycket empiri att studera och den stora empirin blev ibland svår att hantera. De semistrukturerade frågorna

ledde också till vidare följdfrågor i riktningar som vi tidigare inte tänkt på och detta ökade våra kunskaper om ämnet.

Vi anser att vidare forskning kring föräldrastöd skulle kunna ta sin utgångspunkt i förebyggande arbete. Forskningen skulle se på hur de olika förebyggande åtgärderna föll ut utifrån barnets mående och föräldrarnas syn på sin egen föräldraroll. Vidare tycker vi att det skulle vara intressant om det gjordes en större kartläggning av socialtjänstens egentliga stöd till de biologiska föräldrarna i samband med ett omhändertagande. En sådan studie kanske kunde visa hur mycket socialtjänsten faktiskt gör för de biologiska föräldrarna och vilka behov som tillgodoses.

Referenslista

- Andersson, Gunvor (2002) ”Utvecklingsekologi och sociala problem” I Meeuwisse Anna, Swärd Hans (2002) *Perspektiv på sociala problem.*(red.), Stockholm: Natur & Kultur.
- Andersson, Gunvor (2007) ”Social barnsvård” I Swärd Hans, Egerö Marie-Anne (2007) *Ligga till last – Fattigdom och utsatthet – socialpolitik och socialt arbete under 100 år.* (red.) Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Andersson Gunvor (2008) *Utsatt barndom – olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård.* 2008:2. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder.* Malmö: Liber AB.
- Börjeson, Bengt, Håkansson, Hans (1990) *Hotade Försummade Övergivna – är familjehemsplacering en möjlighet för barnen?* Rabén & Sjögren: Stockholm
- Hessle, Marie, Gjerling, Lillebil (1985) i *När barnet kommer hem – erfarenheter från föräldrar med samhällsvårdade barn.* Redigerat av Hessle, Sven. Stockholm: Riksförbundet för familjens rättigheter (RFFR)
- Jacobsson Katarina, Meeuwisse Anna (2008) ”Fallstudieforskning” I Meeuwisse Anna, Swärd Hans, Eliasson-Lappalainen Rosmari, Jacobsson Katarina (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare.* Stockholm: Natur & Kultur.
- Killén, Kari (2003) *Svikna barn – om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen.* 2:a upplagan. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Killén, Kari (2009) *Barndomen vara i generationer – om förebyggande arbete med utsatta familjer.* 2:a upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerberg, Dagmar, Sundelin, Claes (2003) *Risk och prognos i socialt arbete med barn – Forskningsmetoder och resultat,* Förlagshuset Gothia AB: Stockholm
- Levin Claes (2008) ”Att undersöka >>det sociala<< - några ingångar” I Meeuwisse Anna, Swärd Hans, Eliasson-Lappalainen Rosmari, Jacobsson Katarina (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare,* Natur & Kultur: Stockholm.

- Lundström, Tommy, Sallnäs, Marie (2009) ”Samhällsvårdade ungdomars kontakter med föräldrar och syskon” *Socionomen*, 6, 52-63.
- May Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Meeuwisse Anne, Swärd Hans ” Vad är ett socialtproblem” I Meeuwisse Anna, Swärd Hans (2002) *Perspektiv på sociala problem.*(red.), Stockholm: Natur & Kultur.
- Nordström, Carl, Thunved, Anders (2008) *Nya socialtjänstlagar – Med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2008*. 21:e upplagan. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Socialstyrelsen (2008) *Barn och unga – insatser år 2008. Vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SOL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. Sveriges officiella statistik.
- Socialtjänstlagen SoL (2001:453)
- SOU 2009:68, Lagen om stöd och skydd för barn och unga (LBU)
- Skerfving, Annemi (1993) *Föräldrar – men ändå inte föräldrar. Om långtidsplacerade fosterbarns biologiska föräldra*. FoU-rapport 1993:6. Stockholms socialtjänsts Forsknings- och Utvecklingsbyrå.
- Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Statistiska Centralbyrån (2009) ”Barnen - en femtedel av Sveriges befolkning” (elektronisk), http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_151499.aspx. (091204).
- Vetenskapsrådet *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (elektroniskt), <http://www.codex.uu.se/texts/HSFR.pdf> (091211).
- Vinnerljung, Bo (1996) *Svensk forskning om fosterbarnsvård – En översikt*. Stockholm: CUS och Liber utbildning AB

BILAGA 1

Intervjuguide

Vi är intresserade av att höra hur man resonerar i frågan

– Stöd till föräldrar vars barn/ungdom blivit omhändertaget.

1. Hur ser man från Socialförvaltningens sida, på behovet av stöd till föräldrar med omhändertagna barn/ungdomar?
2. Erbjuder man föräldrarna stöd och i så fall hur ser det ut?
3. Har man några speciella riktlinjer utifrån metod eller modell/forskning/lag när det gäller stöd till föräldrar med omhändertagna barn/ungdomar?
4. Hur ser Socialförvaltningen på socialtjänstlagen kring frågan om stöd till föräldrar?
5. Omhändertagande är inget mål utan ett redskap och återförening ska eftersträvas, hur ser man på Socialförvaltningen på detta?
6. Var får föräldrarna stöd? (Olika kommuner erbjuder hjälp utifrån olika gruppindelningar tex barn/familj eller familjeenheten)
7. Finns det speciella tjänster avsatt för detta arbete? Hur mycket tid/tjänster avsätts för detta?
8. Vid de tillfällen då ett barn eller ungdom omhändertas, kan man från socialförvaltningens sida se att det ibland uppstår någon kris för föräldrarna?
9. Får personalen som arbetar med detta stöd speciell utbildning i tex kris och krishantering?
10. Vad anser man från socialförvaltningens sida att det kan få för konsekvenser om man **inte** erbjuder föräldrarna stöd?
11. Någon socialsekreterare berättade för oss vid något tillfälle att man vid placering av omhändertagna barn/ungdomar undvek kontakt mellan barnet/ungdomen och de biologiska föräldrarna i 2 månader. Är det något du känner till?
12. Hur prioriterar man stödet/insatser till föräldrarna gentemot andra stöd från socialförvaltningen?
13. Har socialförvaltningen samarbete med andra kommuners socialförvaltningar i denna fråga?
14. Forskning visar att det många gånger inte går så bra för de omhändertagna barnen. Är det något man på Socialförvaltningen känner till? Samhällsvårdade tonåringar som vuxna - en uppföljande registerstudie. Bo Vinnerljung & Marie Sallnäs. Några tankar kring detta?

15. Finns det någon ekonomisk diskussion när det gäller stöd till föräldrar med omhändertagna barn? (Tex akuta åtgärder måste prioriteras och långsiktigt arbete åsidosätts)

16. Kan man se några andra dilemman?

17. Känner du att du utifrån din position kan påverka övriga beslutsfattare om hur stödet till föräldrarna ska prioriteras och se ut?

18. Ser man från socialförvaltningens sida någon förändring kring frågan om föräldrastöd?(Mer eller mindre aktuell/diskuterad)

19. Har du några visioner gällande den här frågan om du inte behöver ta hänsyn till vare sig ekonomi eller resurser, något önsketänkande?

BILAGA 2

Informationsbrev

Helsingborg 091109

Hej!

Vi är två studenter som heter Annika Ahlberg och Pernille Brabrand Kovac och som läser på socionomprogrammet på Socialhögskolan, Campus i Helsingborg. Vi läser nu på 6:e terminen och det är dags för oss att skriva vår C-uppsats.

Som ämne att skriva om och studera har vi valt

”Stöd till föräldrar med omhändertagna barn/ungdomar”

Under vår praktiktid på en socialförvaltning väcktes frågan om vilket stöd som erbjuds och om det skiljer sig beroende på vilken kommun man tillhör. För att få reda på detta har vi därför valt att göra kvalitativa intervjuer med chefer på lite olika nivåer i olika kommuner. Att vi just har valt personer i någon slags chefsposition beror på att vi tänker oss att socialsekreterarna som arbetar med de berörda klienterna kanske inte alltid har överblick över vad hela socialförvaltningen har att erbjuda i denna fråga.

Därför har vi nu tagit kontakt med dig och frågat om du vill hjälpa oss genom att ställa upp på en intervju. Vi förstår att det kan vara svårt att hitta en lucka i agendan och är väldigt tacksamma för att du hjälper oss att göra denna uppsats möjlig. Vi beräknar att intervjun tar ca 60 min. Både du och din kommun kommer att vara anonyma i vår uppsats. Om du godkänner det så spelar vi gärna in samtalet då det är lättare för oss att hantera informationen på det sättet. Banden raderas givetvis efter att vi tagit del av informationen.

Om du av någon anledning ångrar dig och inte vill ställa upp på någon intervju är du givetvis fri att ringa eller maila oss och meddela detta.

Om du har några vidare frågor går det bra att höra av sig antingen till någon av oss eller vår handledare, universitetslektor Gunilla Lindén, (E-postadress borttaget.)

Med vänliga hälsningar

Annika Ahlberg och Pernille Brabrand Kovac

Annika Ahlberg

Pernille Brabrand Kovac

(Telefon nummer och e-postadresser är borttagna.)